

Tartu Teoloogia Akadeemia

Kristlik noorsootöö

Karin Ottenson

**EESTLASTE KUI VÄHEMUSRAHVUSE KOGUKONNA
NOORSOOTÖÖ RIIAS**

Magistritöö

Juhendaja: MSW Mervi Raudsaar

Tartu, 2008

SISUKORD

SISUKORD	2
ABSTRACT	3
SISSEJUHATUS	4
1. PEATÜKK: KONTEKST.....	7
1.1. LÄTI VABARIIK, VÄHEMUSRAHVUSED JA INTEGRATSIOONIPOLIITIKA	7
1.1.1. Vähemusrahvusi kaitsvad seadused	9
1.1.2. Läti põhiseaduse artiklid, mis puudutavad vähemusrahvusi.....	10
1.1.2.1. SSAMSI ehk The Secretariat of the Special Assignments Minister for Social Integration e. Läti Ühiskondliku Integratsiooni Eriülesannete Ministri Büroo	13
1.1.2.2. Riiklik programm „Integratsioon Läti ühiskonda“	13
1.1.2.3. Vähemusrahvuste organisatsioonide toetamine riigi eelarvest	14
1.1.2.4. Vähemusrahvuste assotsiatsioonid Lätis.....	15
1.1.2.5. Vähemusrahvuste haridus	16
1.2. EESTLASED LÄTIS.....	20
1.2.1. Ajalooline ülevaade Läti eestlaste statistilistest andmetest.....	20
1.2.2. Läti eestlased ja poliitika.....	24
1.2.3. 101 aastat Riia Eesti Hariduse ja Abiandmise Seltsi algusest.....	28
1.2.4. Välis-Eesti Ühingu klubi Lätis	31
1.2.5. Läti Eesti Selts ja selle loojad	32
1.2.6. Riia Eesti Kool vanasti ja tänapäeval.....	38
2. PEATÜKK: UURIMUSE METOODIKA.....	43
2.1. UURIMISMEETODI VALIK JA PÕHJENDUS.....	43
2.2. VALIM	44
2.3. UURIMISKÄIK	44
3. PEATÜKK: ANDMETE ESITUS, ANALÜÜS JA ARUTELU	46
4. PEATÜKK: JÄRELDUSED	54
KOKKUVÕTE	57
KASUTATUD KIRJANDUS.....	59
LISAD.....	61
Lisa 1: Palve esseeks/intervjuuks	61

ABSTRACT

The purpose of this master's thesis is to study and describe youth work conducted by the Estonian community in Riga: the formation of the community, the ways and opportunities of retaining nationality; the possibility and co-ordination of youth work. In the theses the following questions are being discussed: what were the main essence and aims of youth-work conducted abroad; how were the language, culture, values and attitudes retained; what opportunities and means were used to promote youth work; how is the current youth work valued in the community? The author would also like to find out how widely the cultural activity of ethnic minorities in societies is spread; how did the youth work start; what its purpose and essence was; who the main practitioners were; by whom and how it was supported and what role did it play in the Estonian community in Riga.

In this theses quantitative research methods are used. The data used in the research are youth workers' personal experiences, interpretations and evaluations of their work. The author used open coding to analyse the data, which have been presented as descriptions. To process the data thematic analysis was used. The selection consisted of Estonians who live and work in Riga and who have been involved in youth work: Leili Utno (President of the Estonian Society in Latvia 1988-1992, the first Ambassador of Estonia in Riga after Estonia regained independence, compiler and editor-in-chief of the book "Estonians in Latvia", honorary member of board of the Estonian Society in Latvia), Urve Aivare (headmaster of the Estonian School in Riga), Aiva Plauca (teacher at the Estonian School in Riga), Helmi Naburga (secretary of the Estonian School in Riga).

The author believes that this research leads to the following important conclusions:

- Youth work had a strong impact on The Estonian community. Youth work was only conducted at school, which is peculiar to the Estonian community in Latvia.
- Youth work in the Estonian communities abroad was conducted at a community level, not as part of the official youth work programme of the country of residence.
- The Estonian language was retained and passed down as the main carrier of the Estonian identity by using different opportunities. For that reason the Estonian School in Riga, where studies are being conducted in Estonian until grade four, was founded.
- Youth work conducted abroad has a remarkable role in retaining the continuity of Estonian nationalism.
- The older generation takes part of social life and tries to retain the Estonian nationalism, while young people have become alienated from their roots, as they live in Riga rather as Latvians than as Estonians.

SISSEJUHATUS

Käesoleva magistritöö eesmärgiks on uurida ja kirjeldada eestlaste kogukonna noorsootööd Riias: kogukonna teke, rahvusluse säilitamise viisid ja võimalused, noorsootöö koordineerimine ja võimalikkus. Töös otsitakse vastust järgmistele küsimustele: milline oli võõrsil tehtud noorsootöö põhisisu ja eesmärgid; kuidas säilitati oma keelt, kultuuri, väärtushinnanguid, hoiakuid; milliseid võimalusi ja vahendeid on kasutatud noorsootöö edendamiseks; kuidas hinnatakse praegust kogukonna noorsootööd? Samuti soovib autor oma töö kaudu välja selgitada, kui laialdaselt toimub vähemusrahvuste kultuurielu seltsides; kuidas sai alguse noorsootöö, mis oli selle eesmärgiks ja sisuks; kes olid põhilised noorsooga tegelejad; kes ja kuidas toetas noorsootööd ning milline roll oli noorsootööl eestlaste kogukonnas.

Et saada lühikest ülevaadet Lätis elavate vähemusrahvuste võimalustest oma rahvuslikkuse alalhoidmiseks, pööras töö autor tähelepanu Riia eestlastele, kes on seotud noorsootööga.

Läti Vabariigi seadusandlus ja integratsioonipoliitika määratlevad vähemusrahvuste kultuurielu toimimise. 1999. aastal vastu võetud seadus, mis tagab õiguse kultuurautonomiale, kindlustab ka etno-kultuurilistele vähemusgruppidele juriidilise staatuse otsesuheteks riigiga ja ühtlasi õiguse taotleda oma tegevuseks raha riigieelarvest.

Niinimetatud Lääne asukohamaades elavate eestlaste noorsootööd on uuritud,¹ Lätis aga mitte. Samas on oluline teada võimalikult palju võõrsil elavatest rahvuskaaslastest, sest oma väikese rahvaarvu tõttu on iga inimene väärtuslik. Magistritöös vaadeldakse eestlaste kui vähemusrahvuse kogukonna tekkimis- ja kujunemislugu alates 19. sajandi lõpust (1897) kuni tänapäevani. Integratsioonipoliitika ja vähemusrahvustega seotud seaduste ülevaade on antud I maailmasõjast 1918. aastal kuni 2005. aastani, mil Läti Vabariik kinnitas Euroopa Nõukogu vähemusrahvuste kaitse raamkonventsiooni. Statistikaallikate andmetel elas 1925. aastal Lätis 951 eestlast, kes omasid Eesti kodakondsust. 16. augustil 2006. aastal oli eestlasi aga järgmiselt: kodanikke 1529,

¹ Mervi Rodima. „Võõrsil tehtud noorsootöö kui eestluse hoidja ja kandja.” Magistritöö. Tartu, 2004

mittekodanikke 629, välismaalasi, kodakondsuseta isikuid 373² ning nad moodustasid 0,1% kogu Läti elanikkonnast.

Töö koostamisel kasutas autor lähteallikatena Läti Vabariigi seadusi, mis puudutavad vähemusrahvusi, ning integratsioonialaseid programme ja dokumente; eestlaste kogukonna kujunemisest ülevaate saamiseks raamatut „Eestlased Lätis” ning Riias elavate eestlaste intervjuusid ja ühte ankeetvastust.

Magistritöö esimeses peatükis käsitleb autor integratsioonipoliitikat ja vähemusrahvustega seonduvat: eestlaste kui vähemusrahvuse staatuse ajalugu ja kujunemine; vähemusrahvusi kaitsvad seadused; Läti põhiseaduse artiklid, mis puudutavad vähemusrahvusi; ülevaade SSAMSI e. Läti Ühiskondliku Integratsiooni Eriülesannete Ministri Büroo tegevusest ja eesmärkidest; riiklikust programmist „Integratsioon Läti ühiskonda”; vähemusrahvuste organisatsioonide toetamine riigi eelarvest; vähemusrahvuste assotsiatsioonid Lätis; vähemusrahvuste haridus. Lisaks pühendatakse Läti eestlaste statistilistele andmetele läbi ajaloo, poliitikale, eestlaste seltside ja kooli ning kogukonna kujunemise ajaloole Lätis, eriti Riias. Teises peatükis annab autor ülevaate uurimuse meetodikast, valimist ja uurimiskäigust. Magistritöö kolmandas peatükis on andmete esitus ja analüüs, kus töö autor otsib intervjueeritavate räägitust vastuseid oma uurimisküsimustele ning analüüsib neid, samuti toob välja tulemused ning arutleb nende üle. Neljas peatükk on järeldusteks. Kokkuvõttes annab autor magistritöö lühikese kirjelduse ning esitab antud uurimuse olulisemad tähelepanekud.

Et antud teemas paremini orienteeruda, toob autor tähestikulises järjekorras välja töös kasutatavad põhimõisted.

Integratsioon – inimese lülitumine ühiskonnaellu kõigil selle tasanditel. Integratsioon on nende segavate asjaolude likvideerimine takistuste barjääride mahavõtmine, mis takistavad paljudel mittelätlastel täisväärtuslikult osalemast Läti ühiskonnaelus.

Konventsioon – riikidevaheline kokkulepe kindlas valdkonnas, üksikküsimuses.³

Kultuuriautonomia – vähemusrahvusse kuuluvate isikute õigus moodustada kultuuriomavalitsusi neile põhiseadusega antud kultuurialaste õiguste teostamiseks.

² Population Registry, Office of the Citizenship and Migration Affairs: www.ocma.gov.lv

³ Võõrsõnastik, 1999, TEA Kirjastus

Vähemusrahvus – vähemusrahvusena käsitatakse Läti elanikke, kes kultuuri, religiooni või keele poolest erineb lätlasest; kes on põliselt elanud Lätis mitmeid põlvkondi; kes peab end seotuks Läti riigi ja Läti ühiskonnaga ning kes soovib säilitada ja arendada oma kultuuri, religiooni või keelt.⁴ Vähemusrahvuse mõistet rakendatakse rahvastikuteaduses nende rahvuskogukondade puhul, kes on elanud antud territooriumil järjepidevalt pikemat aega.

⁴ Report submitted by Latvia pursuant to article 25, paragraph 1 of the Framework Convention for the Protection of National Minorities, 2006, lk. 2

1. PEATÜKK: KONTEKST

1.1. LÄTI VABARIIK, VÄHEMUSRAHVUSED JA INTEGRATSIOONIPOLIITIKA

1920. aastatel ei olnud Läti Vabariigis eestlastel vähemusrahvuse staatust ning sellega kaasnevaid õigusi,⁵ sest puudus detailselt välja töötatud ja juriidiliselt formuleeritud vähemusrahvuste autonoomia. Küll aga võeti 1918. aastal vastu seadus vähemusrahvuste koolikorraldusest, mis andis vähemusrahvuste koolidele autonoomia. Samas võib suhtumist vähemusrahvustesse demokraatiaperioodil lugeda liberaalseks ja pole mingit alust rääkida võimalikest etnilistest eelarvamustest. Etnopoliitika oli küll detailides juriidiliselt defineerimata, kuid suhtlemise ja asjaajamise aluseks oli salliv, rahvuslik õhkkond riigis. Suurimaks probleemiks oli vähemusrahvuste kui juriidilise üksuse käsitlemine. Läti riigi suhtumist iseloomustas püüd mitte anda eestlastele rohkem eelistusi, kui anti lätlastele Eestis, kuid teravaid vastuolusid suhtumises vähemusrahvustesse ei tekkinud. Samas omandasid eestlased kiiresti demokraatia ja rahvusvaheliste suhete kaudu tekkinud võimalused oma huve kaitsta. Kaks aastakümnet pärast Esimest maailmasõda oli aeg, mil hakkasid kujunema Balti riikide arusaamad vähemusrahvuste õigustest ja rahvuspoliitikast. Valdav osa Lätis elavaid eestlasi soovis olla lojaalne oma asukohariigile, kuid rõhutas samas oma eesti identiteeti. Kahe maailmasõja vahelisel perioodil kasutatav kultuurautonoomia mudel võimaldas vähemusrahvuste koole finantseerida riigi eelarvest. Nii võib kindlalt väita, et kuni 1934.aasta 15. mai riigipöördeni oli Lätis vähemusrahvuste kultuurautonoomia olemas *de facto*. Pärast riigipööret vähemusrahvuste autonoomiat haridusküsimustes enam ei eksisteerinud.⁶

Nõukogude okupatsiooni ajal muutus rahvus, tema keel, tema kultuuri omapära ja selle säilitamine vähetähtsaks. Kõik toimuv täitis vaid üht eesmärki — kuidas moodustada üks suur kodumaa, üks tähtis keel ja kultuur. Selline poliitika oli kaugel vähemusrahvuste kaitsest ja õigustest.

1988. aastal toimunud Läti loomeliitude pleenumil nõuti nii lätlaste kui ta teiste rahvuste identiteedi väärtustamist, nende õiguste kaitset ning kõigi vähemusrahvustega

⁵ Eesti Saatkond Riias koduleht: www.estemb.lv/lang_1/rub_1316

⁶ Valters Ščerbinskis, PhD, Läti Riiklik Ajaloo Arhiiv. „Eestlased Lätis” I raamat. Kirjastus „Välis-Eesti”, Tallinn, 2007, lk. 141

arvestamist rahvusvaheliste õigusaktide kohaselt. Samal aastal võttis Läti Rahvuslike Kultuuriseltside Assotsiatsioon vastu resolutsiooni „Läti rahvuste kultuurautonoomias”, milles nõuti kultuurautonoomilisi õigusi kõigile Läti vähemusrahvustele. Läti Rahvuste Foorum detsembris 1988 toetas kultuuriseltside konverentsi otsust „Läti rahvuste kultuurautonoomias” ning resolutsiooni „Läti NSV rahvuslike ja etniliste gruppide kultuuri arengust”, soovitades võtta need seisukohad uude Läti põhiseadusesse. Konverentsil „Balti riikide taassünd ja vähemusrahvuste kultuurautonoomia probleemid” mais 1989 väljendati arvamust, et Läti võiks tagasi pöörduda samasuguse kultuurautonoomia mudeli juurde, mida kasutati kahe maailmasõja vahelisel perioodil. 1991. aastal leidsid vähemusrahvuste õigused kaitsmist vastavalt 1988. aasta Läti Rahvuste Foorumil kokku lepitud seisukohtadele.⁷

1994. aasta Euroopa Nõukogu vähemusrahvuste kaitse raamkonventsiooni kinnitas Läti parlament ehk *Saeima* 26. mail 2005. aastal ning see jõustus Lätis 1. oktoobril 2005. aastal.

Läti kogukonna alaline elanikkond koosneb kodanikest, mittekodanikest, välismaalastest ja kodakondsuseta isikutest. Raamkonventsiooni kohaselt viitab termin vähemusrahvus „Läti elanikule, kes kultuuri, religiooni või keele poolest erineb lätlastest; kes on põliselt elanud Lätis mitmeid põlvkondi; kes peab end seotuks Läti riigi ja Läti ühiskonnaga ning kes soovib säilitada ja arendada oma kultuuri, religiooni või keelt“.⁸ Läti otsustas raamkonventsioonile toetudes rakendada seda ka isikutele, kes ei ole Läti kodanikud, aga kes elavad Lätis legaalselt ja alaliselt, kuid ei ole vähemusrahvus eespool mainitud definitsiooni järgi, et nad omaksid raamkonventsioonis formuleeritud õigusi.

Eestlasi oli Lätis 16. augustil 2006. aastal järgmiselt: kodanikke 1529, mittekodanikke 629, välismaalasi/kodakondsuseta isikuid 373⁹ ning nad moodustasid 0,1% kogu Läti elanikkonnast. Lätlasi elas Läti Vabariigis 1 348 982, s.o 58,9% kogu elanikkonnast, leedukaid 31 124 (1,4%), valgevenelasi 86 007 (3,8%), venelasi 650 429 (28,4%),

⁷ „Eestlased Lätis” I raamat. Kirjastus „Välis-Eesti”, Tallinn, 2007, lk. 173-175

⁸ Report submitted by Latvia pursuant to article 25, paragraph 1 of the Framework Convention for the Protection of National Minorities, 2006, lk. 2

⁹ Population Registry, Office of the Citizenship and Migration Affairs: www.ocma.gov.lv

ukrainlasi 58 264 (2,5%), poolakaid 55 139 (2,4%), juute 10 386 (0,5%) ja teisi rahvusi 46 061 (2%).¹⁰

Läti Ühiskonna Integratsiooni Sihtasutus (LSIF) asutati kooskõlas Ühiskonna Integratsiooni Sihtasutuse seadusega, mis võeti Läti Parlamendis vastu 5. juulil 2001. aastal. LSIF tagab finantstoetuse integratsiooni protsessidele, mis on kooskõlas valitsuse programmiga, ning ta ülesandeks on kaasata, koguda ja hallata vahendeid, mis on jaotatud integratsiooniprojektide vahel. Samas kinnitab sihtasutus projektide hindamise kriteeriumid ja põhiprintsiibid; määratleb vajaminevad meetodilised vahendid nende teostumiseks; kuulutab välja ja organiseerib pakkumisi projektide rahastamiseks; teeb ettepanekuid ministrite kabinetile riigieelarve vahendite kasutamiseks integratsiooniprojektide täideviimiseks; kindlustab tegevuste täieliku läbipaistvuse; avaldab infot ametlikus ajalehes „Latvijas Vēstnesis” integratsiooniprojektide finantseerimise kogusummadest ja finantseeringute saajatest; säilitab ja uuendab avalikult kättesaadavat andmebaasi integratsiooniprojektide kohta, mis on LSIF-i esitatud ja selle poolt finantseeritud; kogub ja analüüsib infot järgmiste finantseeritavate projektide tarvis; haldab oma finantseeringuid otstarbekalt ja efektiivselt, kontrollides nende kasutusi; valmistab ette ja avaldab iga-aastase tegevuse raporteid ajalehes „Latvijas Vēstnesis”.¹¹

1.1.1. Vähemusrahvusi kaitsvad seadused

Läti põhiseaduse ehk Satversme artikkel 114 sätestab, et „vähemusrahvusesse kuuluvatel isikutel on õigus säilitada ja arendada oma keelt, etnilisust ja kultuurilist identiteeti”.¹² Euroopa Liitu kuulumise hetkest on Läti võtnud kohustuseks järgida Liidu juriidilist süsteemi, mis ei sätesta ainult majanduse ja sotsiaalse ühtsuse, majandustegevuse ja keskkonnakaitse edendamist, vaid ka diskrimineerimise vältimise, mis puudutab soolist, rassilis-etnilist päritolu, usulist, maailmavaatelist, puudelist, vanuselist ja seksuaalset orientatsiooni.

Läti rahvuse ja etniliste gruppide õigus kultuuriautonomiale ja piiramatule arendamise seaduse kohaselt 19. märtsist 1999 „on Läti alalistele elanikele tagatud, vaatamata

¹⁰ Population Registry, Office of the Citizenship and Migration Affairs: www.ocma.gov.lv

¹¹ Report submitted by Latvia pursuant to article 25, paragraph 1 of the Framework Convention for the Protection of National Minorities, 2006, lk. 7

¹² Samas

nende rahvuslikule päritolule, rahvusvaheliste standardite poolt sätestatud võrdsed inimõigused¹³. Seadusega tagatakse kõigile Läti alalistele elanikele, sõltumata nende rahvuslikust päritolust, võrdsed õigused tööle ja selle tasustamisele, keelatakse igasugused rahvuslikust päritolust tulenevad piirangud alalistele elanikele valida elukutset või tegevusala vastavalt oma oskustele ja kvalifikatsioonile. Sama seaduse artikkel 5 sätestab, et kõikidele Läti alalistele elanikele on tagatud õigus moodustada oma rahvuslikke organisatsioone, liite ja ühinguid. Riik on kohustatud rahvuslikke seltse nende ettevõtmistes aitama ja rahaliselt toetama.

Religioosete organisatsioonide seadus 7. septembrist 1995 sätestab kõikide elanike, olenemata religioonist, võrdse kohtlemise. Sama seaduse kohaselt austavad vähemusrahvuste koolid, mis kuuluvad riigi või kohaliku omavalitsuse alla, õpilaste, nende vanemate või hooldajate tahet ja soove. Religioosseid teemasid võib õpetada vastavalt vähemusrahvuse enda veendumusele. Seadus tagab vanematele õiguse kasvatada oma lapsi vastavalt nende religioossetele uskumustele.

2004. ja 2005. aastal muudeti 2001. aasta tööseadust, et saaks täies mahus kasutada Euroopa Liidu Nõukogu (EÜ) direktiivi 2000/43/EÜ 29. juunist 2000. aastast, millega rakendati võrdse kohtlemise põhimõtte, sõltumata isikute rassilisest või etnilisest päritolust,¹⁴ ja EÜ direktiivi 2000/78/EÜ 27. novembrist 2000. aastast, millega kehtestati üldine seadustik võrdseks kohtlemiseks töö saamisel ja kutsealale pääsemisel.¹⁵

1.1.2. Läti põhiseaduse artiklid, mis puudutavad vähemusrahvusi

Artikkel 1: Vähemusrahvuste kaitse ja õigused ning vabadused isikute kuulumisel vähemusrahvusse moodustavad tervikliku osa inimõiguste rahvusvahelisest kaitsest.

Läti on vastu võtnud mitmeid rahvusvahelisi lepinguid, mis on seotud isikutega, kes kuuluvad vähemusrahvusesse, ja nende õiguste ja vabadustega:

- 1949 Euroopa Nõukogu põhikiri;

¹³ Report submitted by Latvia pursuant to article 25, paragraph 1 of the Framework Convention for the Protection of National Minorities, 2006, lk. 8

¹⁴ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2000:180:0022:01:ET:HTML>

¹⁵ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32000L0078:ET:HTML>

- 1950 Euroopa inimõiguste kaitse ja põhivabaduste konventsioon, k.a protokollid nr 1, 2, 4, 6, 7, 11, 14;
- 1954 Ühinenud Rahvaste konventsioon, mis puudutab kodakondsuseta isikute staatust;
- 1961 Euroopa Sotsiaalharta;
- 1961 Ühinenud Rahvaste konventsioon kodakondsusetuse vähendamisest;
- 1965 Ühinenud Rahvaste rahvusvaheline konventsioon rassilise diskrimineerimise kõikide vormide kõrvaldamisest;
- 1966 Ühinenud Rahvaste rahvusvaheline lepe tsiviil- ja poliitilises õiguses;
- 1966 Ühinenud Rahvaste rahvusvaheline lepe majandus-, sotsiaal- ja kultuurilises õiguses;
- 1972 UNESCO konventsioon maailma kultuuri- ja looduspärandi kaitsest;
- 1979 Ühinenud Rahvaste konventsioon naiste diskrimineerimise kõikide vormide kõrvaldamisest;
- 1989 Ühinenud Rahvaste konventsioon lapse õigustest;
- 1995 Euroopa Nõukogu Raamkonventsioon vähemusrahvuste kaitsest;
- 2005 Euroopa Nõukogu Raamkonventsioon ühiskonna kultuuripärandi väärtusest.

Artikkel 3: Igal vähemusrahvusesse kuuluval isikul peab olema õigus vabalt valida, kas ta tahab, et teda koheldaks kui vähemusrahvust, või mitte, ja sellest valikust ei tohi sündida mingit kahju õiguste teostamiset. Vähemusrahvusesse kuuluvad isikud tohivad nii individuaalselt kui kogukondlikult teostada oma õigusi ja kasutada vabadusi, mis tulenevad printsiipidest, mida on kirjeldatud raamkonventsioonis.

Protsesside suunamisel on otsustava tähtsusega kohalike omavalitsuste integratsioonikomisjonid, mis võtavad osa integratsiooniprogrammide koostamisest, edendavad kodanikuosalust, aitavad arendada koostööd vähemusrahvuste kultuurorganisatsioonidega, osalevad avalike integratsiooniprojektide täideviimises ning tegelevad kõikide integratsiooni puudutavate küsimustega. Põhiseaduse artikkel 114 sätestab, et „vähemusrahvusesse kuuluvatel isikutel on õigus säilitada ja arendada oma

keelt, etnilisust ja kultuurilist identiteeti“.¹⁶ Lāti kodanike õigused ja kohustused on võrdsed hoolimata sellest, kuhu elanike gruppi kuulutakse.

Artikkel 5: Pooled kohustuvad looma vajalikke tingimusi vähemusrahvustele nende kultuuri säilitamiseks ja arendamiseks ning kaitsma nende identiteedi põhilisi elemente: religiooni, keelt, traditsioone ja kultuuripärandit.

1991. aasta Lāti rahvuslike ja etniliste gruppide õigus kultuurautonoomiale ja vaba arenemise seaduse artikkel 8 sätestab, et „kõikidele Lāti Vabariigi alalistele elanikele on garanteeritud õigused täita nende oma rahvuslike traditsioone, kasutada rahvuslike sümboleid ja pühitseda rahvuspühi“.¹⁷ Sama seaduse artikkel 10 ütleb, et „Lāti Vabariigi riigiasutused peavad soodustama finantstingimuste loomist, et arendada nende rahvuslike ja etniliste gruppide, kes asuvad Lāti territooriumil, haridust, keelt ja kultuuri“.¹⁸

Põhiseaduse artikkel 4 ja 1999. aasta keeleseaduse §1 artikkel 3 sätestavad Lāti riigikeeleks lāti keele. Keeleseaduse üheks eesmärgiks on kindlustada vähemusrahvuste integratsioon Lāti ühiskonda, samal ajal kinni pidades nende õigusest kasutada oma emakeelt või teisi keeli. Keeleseaduse §3 artikkel 2 sätestab, et seadus ei rakendu Lāti elanike keelekasutusele mitteametlikus suhtlemises, rahvuslike ja etniliste gruppide omavahelises suhtluses või religioossete organisatsioonide tseremooniates, rituaalides ja teistes religioossetes tegevustes.

Põhiseaduse artikkel 99 garanteerib kõigile õiguse mõtte-, südametunnistuse- ja usuvabadusele. Valitsus on nii lubanud kaitsta iga indiviidi usuvabadust hoolimata sellest, kas kuulutakse rahvusvähemusse või mitte. Need õigused on ühelt poolt iga indiviidi subjektiivsed õigused, teisalt on need objektiivsed õigused, mida peavad täitma kõik riiklikud institutsioonid, ning need pole seotud ühe kindla subjektiga.

¹⁶ Report submitted by Latvia pursuant to article 25, paragraph 1 of the Framework Convention for the Protection of National Minorities, 2006, lk. 13

¹⁷ Samas

¹⁸ Samas

1.1.2.1. SSAMSI ehk The Secretariat of the Special Assignments Minister for Social Integration e. Lāti Ūhiskondliku Integratsiooni Eriülesannete Ministri Büroo

Lāti valitsuse deklaratsioon tegevusaladest, mis on seotud vähemusrahvustega, näeb ette tihendada dialoogi vähemusrahvustega, aidata kaasa vähemusrahvuste keele ja kultuuri säilitamisele ja arendamisele ning soetada finantsabi vähemusrahvuste mitteriiklikele organisatsioonidele (NGO ehk Non-governmental organization) üle kogu Lāti. SSAMSI, mis loodi 2003. aastal just nende eesmärkide saavutamiseks, on piirkondades integratsiooni juhtiv ūhiskondlik institutsioon. See arendab ja viib tāide valitsuse poliitikat järgmistes alades: ūhiskondlik integratsioon, vähemusrahvuste õigused, kodanikuūhiskonna areng, lātlaste kultuuri ja traditsioonide säilitamine, rassilise diskrimineerimise kõrvaldamine. SSAMSI kavandab riigi toetuse jaotamist, aga ka koordineerib selle kasutamist vähemusrahvuste organisatsioonides, sihtasutustes ja teistes mitteriiklikes organisatsioonides, sest nende töö on otseselt seotud vähemusrahvuste õiguste kaitsmise ja etnilise identiteedi säilitamisega. SSAMSI sätstab riigi toetuse mitteriiklikele organisatsioonidele, et säilitada ja arendada iga vähemusrahvuse etnilist identiteeti, suurendada mitteriiklike organisatsioonide tegutsemisvõimalusi, anda võimalusi täiendõppeks ning pakkuda vastavasisulist tegevust. SSAMSI edendab Lāti vähemusrahvuste ja etniliste lātlaste vahelist koostööd, ūksteise mõistmist ja austust. SSAMSI-l on arhiiv artiklite, fotode, postrite ja muude materjalidega ning tänu arhiivile uuenevad regulaarselt statistilised andmed vähemusrahvuste ja nende tegevuse kohta Lātis. Ūks SSAMSI funktsioone on uurida mitteriiklike gruppide ja teiste kultuuriūhenduste töö tulemuslikkust.

1.1.2.2. Riiklik programm „Integratsioon Lāti ūhiskonda“

Riiklik programm „Integratsioon Lāti ūhiskonda“ koostati 2001. aastal, et arendada demokraatiat, tagada õigusriik, aidata kaasa inimõiguste institutsioonide tasakaalustatud tegevusele ja pakkuda kaitset vähemusrahvuste õigustele. See on tähtjatu dokument, milles on kirjas integratsioonipoliitika pōhialused. Alates 2002. aastast on see olnud riikliku integratsioonipoliitika nurgakiviks. Programmi raames käib töö viies valdkonnas:

1. Kodanike osavõtt ja poliitiline integratsioon.
2. Sotsiaalne ja regionaalne integratsioon.
3. Haridus, keel, kultuur.
4. Informatsiooni levitamine.
5. Integratsiooniks vajalikud tegevused.

Programm hõlmab järgmisi tegevusi: vähemusrahvuste haridusprogrammid, vähemusrahvuste kultuuriliste tegevuste finantsiline toetamine, vähemusrahvuste osavõtu kindlustamine programmist, kultuurautonoomia arendamine ja dialoog vähemusrahvustega.

1.1.2.3. Vähemusrahvuste organisatsioonide toetamine riigi eelarvest

Üks SSAMSI tegevusi on finantseerida vähemusrahvuste mitteriiklike organisatsioonide tööd riigi eelarvest ning selleks muudeti finantseerimissüsteemi. SSAMSI teeb ka pidevalt tööd selle nimel, et edendada valitsuse poliitikat seoses vähemusrahvustega. Nii saab regulaarselt uurida vähemusrahvuste vajaduste muutumist. Toetusi saavad organisatsioonid, mis on SSAMSI-s registreeritud ja on oma põhikirjas kinnitanud järgmisi eesmärke:

- vähemusrahvuste õiguste kaitsmine,
- Läti vähemusrahvuste etnilise identiteedi ja kultuuripärandi kaitsmine ja arendamine,
- kultuuridevahelise dialoogi soodustamine ja arendamine.

Mitteriiklikud organisatsioonid võivad saada toetusi riigieelarvest preemiate ja toetustena ning taotlusavaldusi võib neli korda aastas esitada ka SSAMSI-le. Lubatud on toetused mitte-riiklike organisatsioonidele erinevate hariduslike projektide jaoks, et avaldada ja levitada informatiivseid materjale, tähtsustamaks vähemusrahvusi Läti ühiskonnas, ning korraldada üritusi, mis kaasaksid enam vähemusrahvuse liikmeid. SSAMSI organiseerib regulaarselt haridust puudutavaid ja informatsiooni jagavaid üritusi (seminarid, magistriõpe, kohtumised, arutelud) mitteriiklike organisatsioonide juhtidele ja esindajatele ning vähemusrahvuste kultuurigruppide juhtidele. Sellesse tegevusse on kaasatud ka vähemusrahvuste esindajad ja noored paljudest hariduslikest institutsioonidest, et edendada etnilise kultuuri säilitamist ja arendamist ning vähendada etnilist lõhet lätlaste ja vähemusrahvuste vahel.

Artikkel 7: Pooled kohustuvad austama iga inimese, kes kuulub vähemusrahvusesse, õigust rahumeelsele kogunemisele, ühenduste moodustamise vabadusele, väljendusvabadusele, mõtte-, südametunnistuse- ja usuvabadusele.

Põhiseaduse artikkel 102 sätestab, et „igaühel on õigus moodustada seltse ja ühineda seltside, poliitiliste parteide ja teiste avalike organisatsioonidega.”¹⁹

1.1.2.4. Vähemusrahvuste assotsiatsioonid Lätis

Oktoobris 2006 oli SSAMSI-s registreeritud 227 vähemusassotsiatsiooni, sihtasutust või nende piirkondlikku osakonda. Suurimad vähemusrahvuste kogukonnad Lätis on järgmised: venelased (25 kogukonda), poolakad (19), sakslased (16), ukrainlased ja juudid (14), mustlased (9), leedukad ja valgevenelased (6).

Artikkel 8: Pooled kohustuvad tagama igale vähemusrahvusesse kuuluvale isikule õiguse avaldada oma usku või tõekspidamisi ning asutada religioosseid institutsioone, organisatsioone ja assotsiatsioone.

Artikkel 9: Pooled kohustuvad tagama igale vähemusrahvusesse kuuluvale isikule õiguse väljendusvabadusele, kaasa arvatud vabadusele säilitada oma arvamus ning saada ja edastada informatsiooni ja ideid vähemuskeeles. Pooled ei tohi takistada vähemusrahvusesse kuuluvatel isikutel trükitud meedia loomist ja kasutamist; neil peab olema võimalus luua ja kasutada oma meediat.

Läti Raadio 4 edastab saadet „Uudised rahvuskultuuri seltsidelt”. Riigiraadio organisatsioon „Latvijas Radio”, mida peetakse integratsiooni programmiks, edastab saateid peamiselt vene keeles. Samas pakub ka rahvuslike kultuuri-assotsiatsioonide programme kaheteistkümnes teises keeles, sealhulgas eesti keeles. Põhilised teemad on kultuur, rahvuslikud traditsioonid ning päevakajalised uudised, mis puudutavad assotsiatsioonide tegevust ja ühendavad neid rahvusliku emamaaga.

Artikkel 12: Pooled peavad, kus vajalik, kasutusele võtma hariduse ja teaduse vahendid, et edendada teadmisi vähemusrahvuste kultuurist, ajaloost, keelest ja religioonist. Pooled peavad muuhulgas tagama võimalused õpetajate koolituseks ja ligipääsu õppematerjalidele; kaasa aitama erinevast kogukonnast pärit õppijate ja õpetajate

¹⁹ Report submitted by Latvia pursuant to article 25, paragraph 1 of the Framework Convention for the Protection of National Minorities, 2006, lk. 31

kokkusaamisele. Pooled kohustuvad kindlustama vähemusrahvusesse kuuluvatele isikutele võrdsed võimalused ja vaba juurdepääsu igakülgse hariduse saamiseks.

1991. aasta Läti rahvuslike ja etniliste gruppide õigus kultuurautonoomiale ja vaba arenemise seaduse artikkel 10 sätestab ja toonitab, et Läti mõjukad avaliku elu tegelased peavad rahvuslikke ja etnilisi grappe, kes asuvad Läti territooriumil, julgustama enam looma tingimusi hariduse, oma keele ja kultuuri arenguks ning kaasama selleks eesmärgiks kindlaid summasid riigieelarvest. Rahvuslike ja etniliste gruppide hariduse omandamise võimalused põhinevad haridusseadusel. Samas peab rahvuslikel assotsiatsioonidel olema õigus organiseerida omafinantseeringuga haridusteenuseid.

1.1.2.5. Vähemusrahvuste haridus

Kohalikud omavalitsused ja riik on asutanud hariduskomisjone, tagamaks haridusinstituutide töötamise vastaval territooriumil. Neid rahastatakse kohaliku omavalitsuse eelarvest ning nad tegutsevad kohaliku omavalitsuse poolt heaks kiidetud põhikirja alusel. 1999. aasta riigikeele seaduse artikkel 14 sätestab, et Läti Vabariik garanteerib õiguse riigikeelsele haridusele. Kohalikud omavalitsused kindlustavad, et eelkooli- ja kooliealistele lastele on tagatud võimalus osa saada hariduslikest teenustest, ning tagavad finantstoetuse ka muule haridustegevusele. 1998. aasta haridusseaduse artikkel 17 § 1 sätestab, et iga kohalik omavalitsus peab kindlustama lastele nende administratiivsel territooriumil võimaluse saada eelkooli- ja algharidust kodule kõige lähemal; kindlustama noortele võimaluse saada põhiharidus ja huviharidus ning toetama haridustegevust, k.a lastelaagrid. Kohalik omavalitsus otsustab, kas on vajalik luua kool vähemusrahvusest lastele. Haridusseaduse artikkel 3 sätestab, et „igal Läti Vabariigi kodanikul ja igal isikul, kellel on õigus Läti Vabariigi poolt välja antud mittekodaniku passile; igal isikul, kes on saanud alalise elamisloa; Euroopa Liidu kodanikel, kellel on ajutine elamisluba ja nende lastel on võrdne õigus omandada haridust, olenemata nende sotsiaalsest staatusest, rassist, rahvusest, soost, usulistest või poliitilistest veendumustest, tervislikust seisundist, ametist või elukohast.”²⁰

Läti Vabariik rakendab riiklikult rahastatud haridusprogramme järgmistes vähemusrahvuste keeltes: leedu, eesti, vene, poola, ukraina, valgevene, heebrea, juudi ja

²⁰ Report submitted by Latvia pursuant to article 25, paragraph 1 of the Framework Convention for the Protection of National Minorities, 2006, lk. 50

rumeenia. Läti Haridus- ja Teadusministeeriumi andmetel õppis eestlasi üldhariduslikes koolides järgmiselt: 2003/2004. õppeaastal 162, 2004/2005 – 139, 2005/2006 – 133.²¹ Lätis on leedu ja eesti koolides põhikeeleks leedu keel. Erinevast rahvusest õpilased valivad kooli elukoha või perekonnas räägitava keele järgi ja nii on eestlasi lätikeelsetes koolides 0,03% ja venekeelsetes koolides 0,08%.²²

Avalikes diskussioonides on olnud suurimaks mureks vähemusrahvuste keele ja kultuuri säilitamine, selle seotus üldharidussüsteemiga, eriti päevakoolidega. Haridusreform toetab nende haridusprojektide jätkamist, mida alustati 1990ndate keskel ja mis hõlmasid üldhariduses ka vähemusrahvuse õppekava (sätestatud haridusseaduse artiklis 41). 2005. aasta 5. veebruaril täiendati haridusseaduse üleminekusätete artikkel 9 alamlõiguga 3 järgmise nõudega: alates 2004/2005. kooliaastast on munitsipaal- ja riiklikes keskkaridust andvates koolides, mis juurutavad rahvusvähemuste õppekava, õppetöö alates 10. klassist riigikeeles vastavalt riikliku keskkariduse standardile. Standard omakorda näeb ette, et riigikeeles õpetatakse mitte vähem kui kolme viiendikku õppeaastas käsitletavatest ainetest, sh võõrkeeled. 10.-12. klassini suureneb läti keeles õpetatavate ainete arv järk-järgult.²³

2004. aasta 1. septembril alustati üldise alghariduse andmist vähemusrahvustele õppekava järgi, mis võimaldas suurendada läti keele osakaalu. Haridusseaduse kohaselt on riigi ja kohalike omavalitsuste üldhariduskoolide 10.-12. klassides läti keeles õpetatavate ainete hulk 3-5, 40% kõikidest ainetest õpetatakse vähemusrahvuste keeles.

Et säilitada vähemusrahvuste keelt ja kultuuri, on tähtis julgustada õpilasi ja nende vanemaid usaldama Läti haridussüsteemi, on tähtis neid veenda haridusreformi edukas toimimises. Haridusreformi kasutoov areng toimub läbi järgmiste tegevuste:

- mitmed kakskeelset haridust toetavad keskused on Lätis finantseeritavad kohalike omavalitsuste poolt. Keskuse töötajad jälgivad õpetamis- ja õppimisprotsesse ning julgustavad avalikustama positiivseid kogemusi. Seminaridel arutavad kakskeelset haridust andvad õpetajad tekkinud probleeme ning kutsuvad Läti ülikoolidest ja teistest haridusasutustest kogenud praktikuid

²¹ Report submitted by Latvia pursuant to article 25, paragraph 1 of the Framework Convention for the Protection of National Minorities, 2006, lk. 50

²² Samas, lk. 52

²³ Samas

ja haridusspetsialiste läbi viima diskussioone, mis annaksid uusi mõtteid töö tulemuslikumaks muutmisel;

- koolidel on mitmesuguseid õppekavasid, nt parandusõppeprogrammid, mille eesmärgiks on parandada vähem edukate õpilaste teadmisi (finantstoetus tuleb riigi eelarvest);
- õpikute väljaandmine ja kakskeelset haridust andvate õpetajate koolitus kuulub Läti Keele Koolituse Riikliku Agentuuri (National Agency for Latvian Language Training e. NALLT) kompetentsi ning see kindlustab õpetamise riigikeeles ja toetab vähemusrahvuste keele säilitamist;
- Lätis on kõik 1.-12. klassile vajalikud õpikud välja antud läti ja vene keeles (nagu ka enam räägitavates vähemusrahvuste keeltes);
- vähemusrahvuste keele säilitamine on kindlustatud tänu metoodikale, mida kasutatakse kakskeelse hariduse andmisel ja mida laialt praktiseerivad vähemusrahvuste koolide õpetajad;
- NALLT on aktiivne noorteklubide tegevuse edendamisel, noortelaagrite organiseerimisel ning laagrite korraldamisel kahele generatsioonile, st laagris osalevad lapsed ja nende vanemad ning koos õpitakse riigikeelt. Spetsiaalselt koostatud trükiseid pakutakse vähemusrahvusest õpilaste vanematele eesmärgiga suurendada nende usaldust koolis kasutatavatesse meetoditesse ja informeerida neid õpetamisviiside, õppimisvõimaluste mitmekesisusest.

Üks peamistest vastuväidetest avalikkuses, mis puudutab vähemusrahvuste hariduse kvaliteeti, on see, et õpilased valdavad puudulikult riigikeelt. Kuid 2006. aasta vähemusrahvuste koolide 9. klassides sooritatud läti keele eksami tulemused olid head: 40% sooritasid eksami tasemele C ja 33% tasemele D, mis kinnitab häid keele põhiteadmisi. 1,36% õpilastest tegi eksami madalaima taseme (F) peale.²⁴

Läti ülikoolide täiendkoolitusprogrammid võimaldavad pedagoogidel omandada erinevaid lisaerialasid, s.h ka kvalifikatsioon vähemusrahvuse keele õpetamiseks. Praegu saab vene keelt õppida kolmes ja poola keelt ühes Läti ülikoolis. Haridusseaduse artikkel 49 sätestab vajaduse õpetajatel parandada oma professionaalseid oskusi ja täiendõppeks on aastas ette nähtud 30 päeva. Pidevalt toimuvad koolitused sisaldavad teemasid tolerantsusest erinevate rahvusgruppide suhtes, sh teemad, mis suurendavad

²⁴ Report submitted by Latvia pursuant to article 25, paragraph 1 of the Framework Convention for the Protection of National Minorities, 2006, lk. 55

teadmisi ja arusaamist vähemusrahvuste kultuurist. Haridusseadus sätestab, et kõikidel Läti vähemusrahvuste esindajatel on samad võimalused omandada haridust kui põlistel lätlastel.

Artikkel 13: Pooled peavad tunnustama vähemusrahvusesse kuuluvate isikute õigust organiseerida ja hallata haridus- ja koolitusasutusi.

Lätis ei ole vähemusrahvusesse kuuluvatel isikutel mingeid piiranguid eraalgatuslike haridus- ja koolitusasutuste asutamisel ning juhtimisel.

2005/2006. õppeaastal oli Läti üldharidussüsteemis 34 erakooli, neist 12 kooli põhiliselt vene keele baasil (neist 8 algkoolid), 3 kakskeelset kooli (läti ja vene keel) ja 1 juudi algkool. Kõik vähemusrahvuste haridusasutused asuvad Riias, v.a algkool Liepajas. 2005/2006. õppeaasta alguses õpetati 1122 õpilast vähemusrahvuste õppekava järgi (neist 719 koolieelsetes asutustes ja 403 algkoolis).²⁵

Artikkel 15: Pooled peavad looma vajalikud tingimused vähemusrahvusesse kuuluvate isikute efektiivseks osalemiseks kultuuri-, sotsiaal- ja majanduselus ning ühiskondlik-poliitilises elus.

Avalik osalemine riigiasjades on kindlustatud põhiseadusega, mis tagab üldised, võrdsed ja otsesed valimised, arvamuse- ja sõnavabaduse, tagab õiguse info vabale juurdepääsule, et võtta osa riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutuste tööst. Lisaks tagavad osalemise veel 2002. aasta avalike administratsioonide struktuuri seadus, 1994. aasta kohalike omavalitsuste seadus ja 1991. aasta seadus, mis sätestas Läti rahvuslike ja etniliste gruppide vaba arenemise ja õiguse kultuurautonomiale.

Lätis võivad rahvusliku poliitika teostamisprotsessi sekkuda mitteriiklikud organisatsioonid, sh vähemusrahvuste organisatsioonid. Neil on võimalus mõjutada riiklikku poliitikat igal etapil, kasutades selleks järgmisi võimalusi:

- soovitusel peaministrile, ministrite kabinetile või riigikantseleile seaduste parandamiseks või täiendamiseks;
- osalemine ministrite poolt organiseeritud konsultatsioonides;
- osalemine dokumentide kavandamise töögruppides;

²⁵ Report submitted by Latvia pursuant to article 25, paragraph 1 of the Framework Convention for the Protection of National Minorities, 2006, lk. 57

- osalemine riigi sekretariaatide, ministrite kabineti ja selle komisjoni kohtumistel;
- osalemine valitsust nõustavates nõukogudes, komisjonides, töögruppides;
- riiklike ülesannete delegerimine mitteriiklikele organisatsioonidele;
- avaliku debati korraldamine ühiskonnale oluliste küsimuste lahendamisel.

Artikkel 17: Pooled kohustuvad mitte sekkuma vähemusrahvusesse kuuluvate isikute õigusesse rajada ja säilitada vabu ja rahumeelseid kontakte väljaspool riigi seaduslikke piire nendega, kellega jagatakse etnilist, kultuurilist, keelelist või usulist identiteeti või ühist kultuurilist pärandit. Pooled kohustuvad mitte sekkuma vähemusrahvusesse kuuluvate isikute õigusesse osaleda organisatsioonide tegevuses nii riiklikul kui rahvusvahelisel tasandil.

1999. aasta 5. märtsil sõlmiti Läti Vabariigi ja Eesti Vabariigi vahel leping maakasutusõiguse üleviimise kohta. Lätil ja Eestil on ühine piirilinn Valka-Valga ja nii eraldab riigipiir linnas kahte riiki ning see on põhjustanud erinevaid probleeme linnade elanikele ja mujalt saabunuile. Pärast Euroopa Liiduga ühinemist 1. mail 2004. aastal paranes Valka-Valga inimeste vaba liikumine.

Artikkel 18: Pooled peavad vajadusel taotlema kahe- või mitmepoolseid lepinguid teiste riikidega, et kindlustada vähemusrahvusesse kuuluvate isikute kaitse. Vajadusel peavad pooled edendama koostööd väljaspool oma riigi piire.

10. juulil 1998. aastal sõlmiti sellekohane leping Läti Vabariigi Valitsuse ja Eesti Vabariigi vahel.

1.2. EESTLASED LÄTIS

1.2.1. Ajalooline ülevaade Läti eestlaste statistilistest andmetest

Eestlased elasid lähinaabritena Läti aladel tunduvalt varem kui statistikaallikad sellest tunnistust annavad.²⁶ Vanades ajaloolistes allikates on eestlased – enamjaolt luteri usku ja maaharijad – lätlastest raskesti eristatavad. 1897. aasta üldine rahvaloendus ei arvestanud elanike rahvust, küll aga emakeelt, mille alusel saadi teada, et Läti 17 kihelkonna territooriumil asus sel ajal 18 000 eesti keelt emakeeleks pidavat elanikku.

²⁶ Ilmar Mežs, ajaloodoktor. „Eestlased Lätis” I raamat. Kirjastus „Välis-Eesti”, Tallinn, 2007, lk. 126

Võimalik, et eestlaste arv kuni Esimese maailmasõjani seal kasvas, kuid arvesse tuleb võtta asjaolu, et osa eestlastest Lätis elas territooriumil, mis alates 1920. aastast hakkas kuuluma Eesti Vabariigi koosseisu. Arvestades piirimuudatusi, jäi peaaegu 7000 1897. aastal loendatud eestikeelset elanikku Eesti riiki ja 11 000 Läti territooriumile.

Iseseisva Läti ja Eesti riigi asutamise järel asus osa eestlasi Lätist Eestisse, kuid suurem osa jäi Läti kodanikena oma elupaika. Kui 1920. aastal omas Läti eestlastest 55% Läti kodakondsust, siis juba 1925. aastal oli Läti kodanike osatähtsus nende hulgas kasvanud 86%-ni. Piiriäärsete asumite eestlaste hulgas oli Läti kodanikke veelgi rohkem – 92%. Statistikaallikate alusel elas 1925. aastal Lätis 951 eestlast, kes omasid Eesti kodakondsust. Järgmise 10 aasta jooksul Eesti kodanike osakaal Läti eestlaste hulgas pisut suurenes, moodustades 1935. aastal 17% nende koguarvust. Selle põhjustas paarisaja eesti põllutöölise sisseränd Läti.

Madala loomuliku iibe ja assimilatsiooni tõttu hakkas eestlaste arv Lätis kahanema. Kui Tsaari-Venemaa ülemvõimu ajal toimus eestlaste assimileerumine tugeva saksastumise või venestumise mõjul, siis Läti iseseisvuse perioodil oli lätistumisprotsess tunduvalt nõrgem. Kui 1920ndatel ületas igal aastal sündinud eesti laste arv 100, siis 1930ndate lõpul vähenes see arv tunduvalt, jõudes umbes 50ni. 1920. aasta andmeil elas Lätis 8769 eestlast (0,5% kogu rahvastikust). Suremus eestlaste hulgas oli küllaltki kõrge, mistõttu Lätis puudus eestlaste loomulik juurdekasv.

1935. aastal asusid Läti eestlased suuremalt jaolt Eesti piiriäärsetel aladel Valka ja Valmiera ümbruses ning neid oli 7014 (0,36% kogu rahvastikust). Erandiks kujunes Dundaga vald Kuramaal, kuhu toimus Saaremaalt pärit põllutöölise massiline sisseränd.

Eestlaste kogukonda Lätis iseloomustas kõrge haridustase – võrreldes lätlaste, sakslaste ja juutidega oli eestlaste hulgas kõige vähem kirjaoskamatuid.

Vaatamata eestlaste vähesusele oli neil küllaltki palju ühiskondlikke organisatsioone. Suurem osa Riia eestlaste ühiskondlikust elust toimus silmapaistvates Läti eestlaste haridusseltsides, nt REHAS-es. Selts ei olnud mitte ainult eestlaste keskus, vaid selle juures asus riigi üks suurimaid eestikeelsete raamatute ja pressiväljaannete hoidlaid. Aktiivse kultuurieluga selts, millel oli eestlaste silmis traditsiooniliselt kõrge autoriteet,

oli hästi tuntud ka lätlaste hulgas. 1933. aastal oli seltsil 360 liiget. Kauaaegne seltsi esimees oli Jaan Verendel.

Paljud eestlased koondusid Lätis 1932. aastal asutatud Välis-Eesti Klubisse (1939. aastast Riia Eesti Klubi), mille eesmärk oli „Lätis elavate eestlaste ja Eesti sõprade ühendamine ning nende vaheliste suhete loomine”.²⁷ 1938. aastal kuulus klubisse 63 liiget (nende hulgas ka mõned lätlased) ning klubil oli osakond samuti Alüksnes.

Eestlaste seltsielu toimus ka väljaspool Riia: Põhja-Vidzemes tegutses mitu eesti seltsi või seltside osakonda, kes kõik püüdsid õhutada eestlasi säilitama oma identiteeti, keelt ja kultuuri. Seltsid üritasid tegutseda vahetalitajatena Läti eestlaste etniliste gruppide ning Läti riigiasutuste vahel. Rahvuskaaslaste ning Eesti saatkonna tugi ja abi igapäevaelus oli Läti eestlaste ühiskondlike organisatsioonide töös väga tähtis. Eestlaste küllaltki kõrge haridustaseme ja rahvustunde näitajaks sai üliõpilasorganisatsioonide olemasolu. 1927. aastal asutatud Läti Ülikooli Eesti Üliõpilaste Korporatsioon „Estia” oli küll väikesearvuline, kuid tegus.

Usutunnistuse järgi pidas nii 1925. kui 1935. aastal 81% eestlasi end Lätis luterlasteks, ülejäänud kuulusid vene õigeusk. Riias oli juba 18. sajandil eesti luterlik kogudus. 1918. aastal ühines see eesti õigeusu kogudusega, et saada oma valdusse Peeter-Pauli kirik. 20. sajandi 20ndatel aastatel sattus Läti ühiskonna tähelepanu keskmesse sõjaministeeriumi ja eesti koguduse vaidlus selle kirikuhoone omandiõiguse üle. Eestlased olid seisukohal, et kiriku oli eesti kogudusele kinkinud 1886. aastal Vene keiser. Siiski, vastavalt Riia-Valmiera maa-ameti maaregistri andmetele 1913. aastast oli kogu Citadeli rajooni täielikuks omanikuks Läti sõjandusametkond. 1927. aastal üüriti kirik lepingu järgi 24 aastaks eesti kogudusele. Kuid vastu võeti ka otsus anda Peeter-Pauli kirik eesti kogudusele pikaajalisele rendile.²⁸ Nii tekkis eesti kristlastel omaette paik kogunemisteks ja võimalus enam emakeeles suhelda. Eesti kogudused olid ka Vidzemes.

Säilitamaks noorsoo identiteeti, on väga tähtis kaasata lapsi rahvuslikesse ettevõtmistesse ka väljaspool kooli. Nii avati Läti Gaidide Keskorganisatsioon 1937.

²⁷ Latvijas Valsts Vēstures Arhīvs (LVVA), 5769, f., 1., 2.1. bp.

²⁸ LVVA, 3316, f., apr., 390.1., 347. lp.

aastal esimene Läti eestlaste gaidiring, mis tegutses Alūksne põhikoolis. Kohe soovis gaiditöös osaleda 16 tüdrukut.²⁹

Etnilise minoriteedi tegevuse väga tähtsaks näitajaks on haridusasutuste olemasolu. Eestlastel oli Lätis mitu kooli, mida peeti ülal kohalike omavalitsuste kulul. Tuntuim neist oli Riia Eesti Põhikool. Väikesed eesti õpilaste rühmad õppisid eesti keeles ka Põhja-Vidzemes, kus mõnede läti koolide juurde olid komplekteeritud nn eesti klassid või tegutsesid väikesed eesti põhikoolid. Eesti laste arv oli emakeelse koolivõrgustiku tekkeks siiski liiga väike. Esimesed eestlastest sisserännanud ehk Lutsi maarahvas oli selleks ajaks lätlaste hulka assimileerunud ja ainult 10 inimest pidas end eestlaseks. Eesti keele oskajaid oli nende hulgas aga tunduvalt rohkem, umbes 120. Suuremalt jaolt oli tegemist vanemate inimestega.

Nõukogude okupatsiooni aastail vähenes eestlaste arv Lätis vaatamata sellele, et jätkus eestlaste aktiivne sisseränne. Kui veel 1950ndatel elas Lätis umbes 5000 eestlast, siis 2006. aasta andmeil 2536, s.o 0,1% selle riigi elanikest. Viimaste rahvaloenduste andmed näitavad Läti eestlaste eesti keele oskuse kahanemist: kui 1959. aastal tunnistas 63% eestlasi Lätis eesti keele oma emakeeleks, siis 2000. aastal ainult 27%. Eesti keelt vähem tähtsustades tunnistatakse end kas läti või vene keelt kõnelevaks Läti eestlaseks.

Suur osa Lätis elavaid eestlasi (peaaegu 60%) omab Läti Vabariigi kodakondsust ja 25% on Läti mittekodanike passi omanikud, ülejäänud on arvatavasti Eesti kodanikud (neist 447 oli registreeritud 2007. aastal Riigikogu valimise nimekirjades kui valimisõigusega Eesti kodanikud Lätis).

Kui aastail 1970-1989 suurenes läti keelt rääkivate eestlaste arv Lätis 19%-lt 25%-ni, siis 2002. aastal oli see arv kasvanud 39%-ni. Samuti suures vene keelt kõnelevate eestlaste arv 2000. aastaks 32%-ni. Eesti keelt pidevalt kasutatavate eestlaste arv pole täpselt teada, kuna enamik eestlasi valdab Lätis 2-3 keelt ja viimased küsitlused pole teavet eesti keele oskuse kohta tähtsaks pidanud.

Erinevalt teistest suurematest vähemusrahvustest polnud eestlastel oma poliitilist esindatust. Samal ajal tegutsesid aktiivsemad neist mitmesugustes Läti parteides: Läti Talurahva Liitu kuulus paarkümmend Vidzeme eestlast, üksikuid eestlasi leidis Demokraatlikus Kesksparteis. Arvatavasti tegutses kõige rohkem eestlasi Läti

²⁹ LVVA, 4244., 1. apr., 172, 1., 16. lp.

Sotsiaaldemokraatlikus Töölisparteis, mille Riia osakonna ankeetide põhjal kuulus erakonda 44 eestlast³⁰, kuid eestlasi oli ka maal asuvates partei osakondades.

1937. aastal kuulus Läti Kaitseliitu 103 eestlast (0,24% organisatsiooni liikmetest), moodustades teiste vähemusrahvustega võrreldes kõige arvukama rühma.³¹

Mainimata ei saa jätta ka põllumajandustöötajaid, kes 30ndatel aastatel tulid Eestist Läti tööd otsima ja jäid sinna aastaks või üheks hooajaks. 1938. aasta suvel oli eesti põllumajandustöötajaid Lätis 528, nendest 314 töötas Valka ja 101 Valmiera maakonnas.³² Need eestlased pöördusid pea alati tagasi Eestisse ega jätnud mingit erilist jälge Läti eestlaste ellu.

Omaette eestlaste rühmi moodustasid isikud, kes olid Läti sattunud väga erinevatel põhjustel ning kes asusid pisikeste kogukondadena Daugavpilsis, Liepājas ja teistes väiksemates linnades. Lätis elasid ka nn Lutsi eestlased, kellest kui etnilisest kooslusest sai juba Läti iseseisvuse ajal rääkida pea ainult minevikuvormis.

1.2.2. Läti eestlased ja poliitika

Eestlaste koostöö lätlastega toimus väga mitmesugustes valdkondades. Eriti oluline oli eestlaste osavõtt aastatel 1918-1920 Läti vabastuslahingutest, mis kindlustas riikliku iseseisvuse 20 aastaks.

Lätlaste ja eestlaste suhteid 20. sajandi 20-30ndatel aastatel halbadeks pidada ei saa. Mõlemad riigid olid omavahel tihedalt seotud sõjalised liitlased, mõlemat sidusid ühine ajalugu, ühised vaenlased ja sarnased huvid. Pole mingit alust rääkida võimalikest etnilistest eelarvamustest. Nähtavasti oli kõige suuremaks muret tekitavaks küsimuseks suhtumine rahvusvähemusse kui juriidilisse üksusesse, kuid ometi säilitati demokraatiaperioodil liberaalne suhtumine vähemusrahvustesse. Enamik Läti eestlasi soovis olla tavaline Läti kodanik, kuigi rõhutati oma eesti identiteeti.

1922. aastal vastu võetud Läti põhiseadus *Latvijas Satversme* nägi ette, et suveräänne võim kuulub Läti rahvale ehk kõigile selle riigi kodanikele, sõltumata rahvuslikust või usulisest kuuluvusest. Siiski ei olnud Lätis nii detailselt välja töötatud ja juriidiliselt

³⁰ LVVA, 3017. f., 1. apr., 677.-759.1.

³¹ LVVA, 1640. f., apr., 657.1., 1., 2. lp.

³² LVVA, 1308. f., 6. apr., 488.1., b.p.10.

formuleeritud vähemusrahvuste autonoomiat kui Eestis. Kuid seaduse puudumisele vaatamata oli Lätis vähemusrahvuste autonoomia *de facto* olemas ja seda kindlasti kuni 1934. aasta riigipöördeni.

Kõige ilmekamalt näitab riigi suhtumist vähemusrahvustesse hariduspoliitika. 8. detsembril 1918 vastu võetud seadus vähemusrahvuste koolikorraldusest andis vähemusrahvuste koolidele autonoomia. Lätis eksisteerisid nii riigi poolt ülalpeetavad vähemusrahvuste koolid kui ka erakoolid. Hariduspoliitika läbiviimist kontrollisid viie vähemusrahvuse (saksa, vene, juudi, poola ja valgevene) haridusvalitsused. Nii parlamendis kui ka omavalitsustes oli küllaltki liberaalne suhtumine vähemusrahvuste (saksa, vene) keeltesse.

20-30ndatel aastatel kuni riigipöördeni toimus poliitiline võitlus läti marurahvuslaste ja vähemusrahvuste esindajate vahel: marurahvuslased soovisid vähendada nende arust liiga suurt vähemusrahvuste rolli riigipoliitikas ja vähemusrahvuste esindajad omakorda tahtsid kindlustada oma huve. Alles 1934. aasta riigipööre pani punkti debattidele poliitilises võitluses. Vähemusrahvuste autonoomiat haridusküsimustes enam ei eksisteerinud, koolide arvu vähendati, likvideeriti need seltsid, mis ei vastanud uue režiimi nõuetele.

Lätis muutusid eestlased kohalike valitsusasutuste huviobjektiks just kooliga seonduvalt. Mõlemas riigis — nii Eestis kui Lätis — arvati, et koolides rikutakse süstemaatiliselt inimese õigust õppida oma emakeeles (Lätis eesti keeles ja Eestis läti keeles). Alles 1935. aasta koolikonventsioon lahendas osaliselt need tülid, reglementeerides rangelt kooli pidamiseks vajalikku õpilaste ja ka õpetajate arvu ning lubades Lätis mõningaid aineid õpetada Eestis välja antud õpikute järgi ja kooskõlas Eesti ainekavadega. Nendes koolides anti luba õppida ka segaperekondadest pärit lastel. Siiski jätkusid omavahelised etteheited kooliõiguste rikkumises mõlemalt poolt kuni 30ndate aastate lõpuni.

Kahe maailmasõja vahelisel perioodil arendasid eestlased Lätis omavahelist koostööd Eestlaste Organisatsioonide Liidus (EOL) ning korraldasid kaks Läti eestlaste kongressi. Esimene neist peeti 22.-23. veebruaril 1930 Riias. Eesmärk oli avardada eestlaste haridus- ja kultuurialaseid teadmisi. Kongress tegi eesti organisatsioonidele ettepaneku luua Lätis administratiivne eesti koolivõrgu toimkond.

Läti eestlaste tollaegne aktiivsus oli suunatud oma kultuuri viljelemisele ja eestikeelsetes koolides hea õpetamistaseme kindlustamisele.

1933. aastal osales EOL Lätis II Välis-Eesti kongressil ja võttis seejärel enda peale „Välis-Eesti Almanaki” levitamise Lätimaal. 1934. aastal alustas EOL statistiliste andmete kogumist sealsete eestlaste kohta. 1936. aastal otsustati luua eesti õppiva noorsoo fond. Kuni 1937. aastani piirdus EOL-i tegevus Lätis peaaesjalikult Riia eestlaste organisatsioonidega ja oli seotud Välis-Eesti päeva ülemaailmse pühitsemisega novembrikuu viimasel pühapäeval.

1938.-1939. aastal alustati Heinaste ja Liibawi (Jelgava) eestlaste ühistegevuse organiseerimist, kuid see töö jäi rahutute aegade tõttu pooleli.

1938. aastal, kui toimus kõikide ühiskondlike organisatsioonide ümberregistreerimine salajase eesmärgiga mitte lubada tegutseda ebasobivatel seltsidel, eesti rahvusorganisatsioonid kannatada ei saanud.

Nõukogude okupatsiooni ajal asendus riiklik koostöö teadlaste, kunstnike ja kultuurikollektiivide (teatrid, koorid jt) tööalaste kontaktidega ja sõprussidemete edendamiseiga.

Pärast 1988. aasta juulis Riias toimunud Läti loomeliitude pleenumit alustati Lätis avalikku diskussiooni paljurahvuselise Nõukogude riigi rahvaste ajaloo ja impeeriumi rahvuspoliitikast. Nõuti nii lätlaste kui ka Läti rahvusvähemuste identiteedi väärtustamist ning nende nõudmiste elluvijaks kujunes 8. ja 9. oktoobril 1988 Riias asutamiskongressi pidanud Läti Rahvarinne. Kongress kinnitas Läti Rahvarinde programmi, mille 4. osa („Rahvusküsimus”) nägi ette aktiivseid etnopolitiilisi samme, kaitsmaks Läti vähemusrahvuste identiteeti. Läti rahvarinde I kongressi otsustes sisaldus ka soovitus kokku kutsuda Läti Rahvuste Foorum.

Rahvusküsimuste avalik arutelu nõuab äärmiselt täpseid formuleeringuid. Seetõttu otsustas Läti Rahvarinde juhatus moodustada rahvusvähemuste komitee, kutsudes sellesse Lätis organiseerunud vähemusrahvuse iga grupi esindajaid. Komitee esimesel istungil 31. oktoobril 1988 esindasid Läti eestlasi Leili Utno ja Henn Tuherm. 11. novembril 1988 asutati Riias Läti Eesti Selts. 16. novembril 1988 toimus Läti Rahvuste Foorumi ettevalmistuskomitee istung ja 16 vähemusrahvuste esindajat tutvus 12.

novembril 1988 toimunud Eesti Rahvuste Foorumi otsustega. Ettevalmistuskomitee leidis, et Läti Rahvuste Foorumil tuleks kujundada seisukohad järgmistes küsimustes:

- 1) liivlaste olukord,
- 2) kultuurautonoomia,
- 3) genotsiidi olemus Lätis,
- 4) denatsionaliseerimine,
- 5) vähemusrahvuste suhtumine põhirahvusesse,
- 6) järjekordse rahvaloenduse vajalikkus Lätis,
- 7) suhtumine Rahvarindesse,
- 8) usuvabadus,
- 9) ettepanek korraldada regulaarselt muulastele läti keele õpetamist.

1988. aasta novembri lõpuks oli Riias asutatud 16 rahvusvähemuste kultuuriseltsi, kuhu kuulus 4000 liiget. 3. detsembril 1988 kogunesid kultuuriseltside esindajad Riiga, et asutada Läti Rahvuslike Kultuuriseltside Assotsiatsioon. Eestlasi esindasid sellel koosolekul Leili Utno ja Henn Tuherm. Kultuuriseltside Assotsiatsiooni asutav kogu võttis vastu resolutsiooni „Läti rahvuste kultuurautonoomiast”, milles nõuti 1) kultuurautonoomilisi õigusi kõigile Läti vähemusrahvustele; 2) võimalust avada emakeelseid koole, mida finantseeritaks riigieelarvest; 3) õigust üles seada oma kandidaate kõigi tasandite valimistel ja 4) õigust pidada sidet oma ajaloolise koduga.

Läti Rahvuste Foorum toimus 10. ja 11. detsembril 1988 Riias ja võttis vastu pöördumise Läti rahvustele ning kolm olulist resolutsiooni:

1. Läti Vabariigi poliitilisest suveräänsusest ja majanduslikust iseseisvusest.
2. Ökoloogilisest olukorrast Läti territooriumil.
3. Läti vähemusrahvuste ja etniliste gruppide rahvuslikust arengust ja kultuurist.

Läti Rahvuste Foorum toetas kultuuriseltside 3. detsembri 1988. aasta konverentsi otsust „Läti rahvuste kultuuriautonomias” ning kinnitas Henn Tuhermi esitatud resolutsiooni „Läti NSV rahvuslike ja etniliste gruppide kultuuri arengust”, soovitades need seisukohad sisse kirjutada uude Läti põhiseadusesse.

27. ja 28. mail 1989 toimus Riias Eesti, Läti ja Leedu rahvusvähemuste kultuuriseltside esindajate konverents „Balti riikide taassünd ja rahvusvähemuste kultuuriautonomia probleemid”. Konverentsil väljendati arvamust, et Läti võiks tagasi pöörduda kultuuriautonomia mudeli juurde, mida kasutati kahe maailmasõja vahelisel perioodil. Selline kultuuriautonomia võimaldas rahvusvähemuste koole finantseerida riigieelarvest ja oli tol ajal eeskujuks teistele Euroopa rahvastele.

Kuigi Läti ühiskondliku arvamuse toetus kuulus neil aastail rahvusvähemuste kultuuriautonomiat tagavale seadusele, ei õnnestunud 1990. aastal vastu võtta seadust „Läti vähemusrahvuste õigustest ja kultuuriautonomias” ega luua Läti Ülemnõukogu juurde vähemusrahvuste konsultatiivnõukogu. 1991. aastal, kui taassündis Läti Vabariik, tulid Lätis võimule Rahvarinde liidrid ja rahvusvähemuste õigused leidsid kaitsmist vastavalt 1988. aasta Läti Rahvuste Foorumil kokku lepitud seisukohtadele. Tänapäev tegutsevad Lätis edukalt rahvusvähemuste koolid ja kultuuriseltsid.

Aastail 1988-1991 tehtud koostöö eesmärk oli Eesti ja Läti riikliku iseseisvuse rahumeelne taastamine. Sel perioodil avaldus eriti eesti päritolu Läti teadlaste ühiskondlik aktiivsus.

Juba iseseisva Läti ja Eesti vaheliste suhete algusest peale oli küsimus eesti rahvusvähemusest Lätis ja läti rahvusvähemusest Eestis pidevalt mõlema riigi suhete päevakorras. Vähemusrahvus võis olla ja ilmselt oligi tõsiseks argumendiks riigipiiri nihutamisel. Pärast piirileppe sõlmimist püsisid Läti välisministeeriumis pideva tähelepanu keskpunktis küsimused, mis olid seotud vähemusrahvustega, sealhulgas ka eestlastega.

1.2.3. 101 aastat Riia Eesti Hariduse ja Abiandmise Seltsi algusest

Riia Eesti Hariduse ja Abiandmise Seltsi põhjuskiri.

paragraf 1

Riia Eesti Hariduse ja Abiandmise Seltsi otstarve on hariduse laialilaotamine, rahwa waimlise, kõlbelise ja kehalise jõuu edendamine ja tema ainelise käekäigu tõstmine. Oma sihtide kättesaamiseks on Seltsil õigus üleüldiste seaduste põhjal õpeasutusi, täiskasvanute tarvis kursusi, raamatukogusid, lugemistubasid ja lasteaedasiid avada, ettelugemisi, kirjanduse ja muusikaõhtuid, näitemängusid.... toime panna, tegewaid seadusi tähele pannes raamatuid, broshuresid, ajalehti ja ajakirju wälja anda ja laiaila laotada, ainelist abi anda ja teiste oma sihikohaste asutuste etteiwõtweid toetada.

Tähendus: Seltsi tegevuspõld ulatub üle Riia linna ja maakonna.

See põhjuskiri on Liiwimaa kubermangu Seltside ja ühisuste registrisse 4. detsembril 1907 üles wõetud.

Kuberner Swegintsew³³

1907. aastal asutatud Riia Eesti Hariduse ja Abiandmise Selts (REHAS) on oma esimeses põhikirjaparagrahvis võtnud endale kohustuse Riia eestlasi kasvatada haritud ja kõlbelisteks ühiskonnaliikmeteks ning määranud teed ja viisid, kuidas seda saavutada. Seltsi tegevus oli suunatud eelkõige eesti noorsoole.

REHAS-e tegevuse algusaastaks on 1907, mil varasuvel koostati põhikiri Vanemuise Seltsi eeskujul. Seejärel esitati REHAS-e põhikiri kinnitamiseks Liivimaa kubernerile. 4. detsembril 1907 kanti REHAS Liivimaa kubermangu seltside ja ühistute registrisse ja sestpeale oli selts ametlikult tegutsev organisatsioon. Samal päeval peeti esimene REHAS-e koosolek, kus valiti esimeheks Jüri Jaakson.

9. detsembril 1907 kutsus Riia Eesti Karskusseltsi juhatus oma liikmed kokku REHAS-ega ühinemise koosolekule, kuid kvoorumi puudumise tõttu jäi see pidamata. Kuid 6. jaanuaril 1908 toimunud peakoosolekul otsustati selts likvideerida ja vara REHAS-ele üle anda.

20. jaanuaril 1908 saatis REHAS-e juhatus kõigile Riia üliõpilastele üleskutse seltsi tegevusest osa võtta. Juba esimesel tegevusaastal astus liikmeks 327 Riia eestlast. Uue seltsi avamispidu toimus 3. veebruaril 1908. Esimees Jüri Jaakson pidas kõne teemal „Riia eestlaste hariduselised püüded”. Avamispeol kuulutatud mõte seltsi koolist Riias sai liikmetelt nii tugeva toetuse, et veel sama aasta 18. augustil saigi asutatud kool eesti

³³ LVVA, 3724.f., 1, apr., 4882.1.

rahvusest lastele. 1908. aasta maikuus toimunud koosolekul otsustas selts asutada raamatukogu ja see liikmetele maksuta kasutada anda. Raamatute kõrvale telliti hulk eesti perioodikat, nagu „Postimees”, „Linda”, „Virulane”, „Peterburi Teataja”, „Eesti Kirjandus” ja „Politsei Teataja”, mis oli tollal raamatukogudele kohustuslik. Kuid lugejate arv kasvas visalt ja nii trükiti raamatukogu materjalide hariva mõju kohta 1500 lendlehte, mis Riia eestlastele laiali jagati. Sellest oli kasu: 1911. aastaks oli registreeritud 136 lugejat – ligilähedaselt pool seltsiliikmete arvust.

REHAS-e liikmeid oli nakatanud soov kõikjal kaasa lüüa ja nii alustas tegevust laulukoor Dionisi Orgussaare taktikepi all ja kokku tuli näitering. Etenduste sissetulekute eest muretseti rekvisiite. Teatritegijad tellisid laulumängude tekstid ja noodid „Vanemuisest” või „Estoniast”. Suure menuga etendused August Kitzbergi „Rätsep Õhk” ja Oskar Lutsu „Õnneröövel”, Juhan Kunderi „Kroonu onu” ja Miina Hermanni (Härma) laulumäng „Murueide tütar”.

4. septembril 1908 otsustas REHAS-e peakoosolek osta seltsimaja. 1909. aasta üldkoosolekul, kui seltsi juhataja Jüri Jaakson teatas, et: „*Kõige suurem tegevus on kooli ülevalpidamine; see on seltsi peatülesanne ja tema olemasolemise mõte.*”³⁴, said kõik selle vajalikkusest aru. Pidevaks mureks oli aga eesti keele õpetamise ja omandamise tase ning kooliruumide seisukord. Puudus oli ka õpetajatest, kelle leidmiseks avaldati kuulutusi ka Eesti ajakirjanduses. Kooli juhatajaks valiti 1908. aastal Hans Tõllasson, 1912. aasta kevadel R. Maasen. 1913. aastal oli koolis 116 õpilast. Kooli kulud kaeti õppemaksust, annetustest ja seltsi juurdemaksust nende õpilaste eest, kelle pere sissetulek oli väike. Ka korraldas selts kooli tarvis heategevuslikke peoõhtuid, mis tõid sisse suuri summasid. Kool oli järjekindlalt edukas, omades seitsme aasta jooksul, mil lõpetajaid oli 58, eestlaste identiteedi säilitamises tõhusat rolli.

Seltsi liikmete arv kasvas jõudsalt ja 1914. aasta jaanuaris oli neid 548. Loodud oli mitmesajakõiteline raamatukogu. Iganädalastel kõnekoosolekutel esinesid kodumaalt külla kutsutud haridustegelased, kirjanikud, avaliku elu tegelased.

17. mail 1914 toimus viimane Jüri Jaaksoni juhitud üldkoosolek, kus ta pani maha oma ametikohustused. Seltsi asus juhtima Aleksander Hellat. Samal aastal puhkes Esimene

³⁴ „Eestlased Lätis” I raamat. Kirjastus „Välis-Eesti”, Tallinn, 2007, lk. 82

maailmasõda, mis hävitas palju kordasaadetust, näiteks suleti 1915. aastal REHAS-e liikmete initsiatiivil kool.

Muutustejale vaatamata jätkas katkematult kooskäimist Riia Eestlaste Luteri Kogudus ja seda tänu õpetaja Tallmeistri autoriteedile. 1917. aastal valiti eesti koguduse pastor Theodor Tallmeister REHAS-e juhatajaks. Seltsi tegevust püüti alustada 7. septembril 1919 üldkoosoleku kokkukutsumisega, kuid kohale tuli 27 inimest – vaevalt kümnendik ennesõjaaegsest liikmeskonnast.

1922. aastal taotleti eesti kooli taasavamist. Selleks asutatud koolikomisjoni töö kandis vilja: Eesti Vabariigi Valitsuselt saadi nõusolek eesti kooli avamiseks Eesti saatkonna majas. Kool alustas neljaklassilise algkoolina, kuid 1925. aastal kasvas õpilaste arv nii suureks, et oli võimalik taotleda iseseisva linnakooli staatust ja veel üht õpetajat.

1928. aasta alguses tähistati pidulikult REHAS-e 20. tegevusaastat ja 17. juunil 1928 peeti oma lipu õnnistamise pidu. Selts valmistus ka tihedamaks koostööks kodumaaga oma 25. tegevusaasta tähistamiseks 6. jaanuaril 1932. 27. novembril 1937 tähistasid kõik Riia eestlased neljandat korda Välis-Eesti päeva, seekord väga suurejooneliselt. 25. märtsil 1937 valiti REHAS-ele uus juhatus, üheks liikmeks sai Elmar Johanson. 1938. aastal oli seltsis registreeritud liikmeid 430.

REHAS-e plaan saavutada Lätis eesti seltside hulgas juhtpositsioon ei läinud siiski täide ja koostöö Põhja-Läti eesti haridusseltsidega kujunes oodatust tagasihoidlikumaks. Vääriliselt tuleb tunnustada seltsi juhatajate ja juhatuseliikmete vankumatut taht taia kohalikule haridusseltsile omaseid funktsioone 33 rahutul aastal, sest selts kasvatas, haris ja suunas eesti kultuuri juurde paljusid Riia eestlasi. Nõukogude võim katkestas REHAS-e tegevuse 1940. aastal ning natsionaliseeris seltsihoone. Möödus 48 aastat, enne kui Riia eestlased taas harjusid mõttega, et neil on jälle võimalik jätkata seltsi kultuuri- ja haridustööd.

1.2.4. Välis-Eesti Ühingu klubi Lätis

Riias kutsuti ellu esimene 1928. aastal Tallinnas asutatud Välis-Eesti Ühingu osakond, mis sai nimeks „Välis-Eesti Ühingu klubi Latvijas”. Algatajaiks olid Riia eestlaste hulgas tuntud ühiskonnategelane Vidrik Ivask ja Välis-Eesti Ühingu tollaegne juhataja Jakob Kristelstein. Asutamiskoosolekul 17. novembril 1932 osales Tallinnast saabunud

Välis-Eesti Ühingu sekretär Axel Nippak. Asutajaliikmed (Jaan Mölder Eesti saatkonnast, Vidrik Ivask, Herbert Rosenfeld, Riido Koppel, Paul Rupner jt) otsustasid eestlaste hariduse edendamist Lätis pidada oma esmaseks kohuseks ja täita ka Riia küllastavate eesti tuntud haridustegelaste võõrustaja rolli.

Klubi tegevusega sidus end hiljem rohkem kui 50 Läti eestlaste seas tuntud autoriteetset isikut. Klubi pakkus Läti eestlaskonnale regulaarset referaatide ja teaduslike loengute kuulamist; sagedased külalised ja ettekannete autorid olid Tartu Ülikooli õppejõud. Oma kulu ja kirjadega korraldas klubi Läti eestlaste laste suvelaagreid Eestis ja oli sidepidajaks teiste eesti organisatsioonide vahel. Klubiliikmeid leidis peaaegu kõigi Läti eesti organisatsioonide juhatustes. Nad olid jõukad või vastutusrikkal ametikohal töötavad isikud, kelle tähelepanu ja ühiskondliku aktiivsuse keskpunktis olid Lätis elavad eesti noored ja kooliõpilased.

1.2.5. Läti Eesti Selts ja selle loojad

Vaatamata kahele maailmasõjale, väljarändamisele, seltside ja koolide sulgemisele, hukkamisele Gulagis ja loomulikule surmale oli 20. sajandi teisel poolel eestlasi Lätis umbes nelja tuhande ümber. Sel ajal polnud eestlased Lätis ühtne kogukond. Suhtlesid ainult üksikud pered ja sama elukutsega inimesed, nt teadlased, kes olid enamasti omavahel tuttavad.

1988. aasta sügisel oli Eesti ja Läti põlisrahval taas täitumas ühine unistus oma iseseisva riigi loomisest. Samas tõi see kaasa mitmeid rahvast oluliselt puudutavaid küsimusi: kuidas vabaneda veel kehtivast Nõukogude okupatsioonist nii, et inimesed ei kannataks oma vabaduse eest võideldes? Kuidas säilitada igiomast rahvuslikku mõtet ja meelt? Kuidas leida mõttekaaslasteks teotahtelisi inimesi? 26. oktoobril 1988 kohtusid Riias Leili Utno, Helene Iljina ja Tõnu Karma. Nad otsustasid tegutseda nii, nagu oli tehtud varasematel ärkamisaegadel: peab kokku kutsuma Läti eestlased, et leida konsensuslik tee, mis toetab iseseisva Läti riigi taastamist ja tagab Läti eestlastele kui vähemusrahvusele nende huvide kaitse. 27. oktoobril esineski Leili Utno Läti Raadios eesti keeles, kutsudes Läti eestlasi Riiga 11. novembril 1988 suurkogunemisele. Kutset korraldati ka 30. oktoobril Läti TV õhtuses saates „*Labvakar*”.

Asutamiskoosoleku avas Tõnu Karma. Seejärel kuulati Elmar Johansonini mälestusi REHAS-e tegevusest enne sõda, Tõnu Kaarma ettekannet „Eesti rahvusest asukad Lätimaal”, ajalooürija Linda Dumpe ettekannet „Etnograafilise kultuuri viljelemise tähtsus rahva elus” ja Ivar Viksi esinemist muinsusleidudest. Selgus, et Elmar Johansonini mainitud REHAS-e liikmeid ja nende lapsi oli osavõtjate hulgas tosina ümber. See tähendas, et kui kokkutulnud soovivad ühineda eestlaste seltsiks, tuleks see asutada REHAS-e õigusjärglasena.

Koosoleku juhataja Leili Utno tutvustas ettevalmistatud põhikirja, mille aluseks oli REHAS-e 1938. aastal kehtinud põhikirja. Osalejad arvasidki üksmeelselt, et asutavad eestlaste seltsi Lätis. Poleemikat põhjustas seltsi nimi. Otsustati, et uus ühendus saab nimeks LÄTI EESTI SELTS. Esitatud täiendusi arvestades kinnitati ettelõetud põhikirja. Asutamiskoosolek valis Läti Eesti Seltsi juhatajaks Riia Meditsiiniinstituudi osakonnajuhataja dr Leili Utno ja asejuhatajaks Läti Ülikooli pearaamatukoguhoidja Tõnu Karma.

Koosolek otsustas, et seltsi juhatusel tuleb koostöös liikmetega täita järgmised ülesanded:

1. Seltsi kuuekorruselise, 1913. aastal ehitatud majaomandi Nometņu 62 tagasitaotlemine.
2. Raamatukogu asutamine.
3. Laulukoori loomine.
4. Eestlaste nimede õigekeelsuse säilitamine ametlikes dokumentides.
5. Eesti keele kasutusvõimaluste suurendamine ja ajakirjade tellimine kodumaalt.
6. Solidaarsuse avaldamine Läti Rahvarindele kohalikus ajakirjanduses.
7. Võimaluse leidmine Eesti TV saadete vaatamiseks telemajas.
8. Organiseerida eesti filmide vaatamist.
9. Luua eesti rahvatantsuring.
10. Kutsuda Läti Eesti Seltsi järgmine koosolek kokku 19. detsembril 1988.

25. novembril 1988 tuli juhatus oma esimesele koosolekule. Seltsi juhataja Leili Utno teatas, et 15. novembril 1988 oli ta kohtunud Läti kultuuriministri Raimonds Paulsiga, kes toetas seltsimaja tagasiandmist eestlaste kultuuriseltsile. Sama lubas ka Riia linnaosa omavalitsus.

25. novembril 1988 esitati Justiitsministeeriumile avaldus 11. novembril asutatud Läti Eesti Seltsi põhikirja kinnitamiseks. Juba 14. detsembril 1988 registreeris Läti Justiitsministeerium Läti Eesti Seltsi (LES) kultuuriseltsina, mille peaesmärkideks on:

1. Lätis elavate eestlaste kultuuri, keele ja tavade hoidmine ja edendamine.
2. Eesti ja Läti kultuuri- ja haridusalase koostöö arendamine.

LES-i põhikirja erakordselt kiire registreerimine oli märk dokumentide vastavusest seadussättele ja ka väga heast suhtumisest eestlaste seltsitegevusse.

Märkimisväärne on, et 14. detsembril 1988 kinnitatud LES-i põhikiri kehtis üle 15 aasta – kuni seltsi 24. septembri 2005. aasta üldkoosolek võttis vastu uue, äriühingu tegevusele vastava põhikirja.

Juhatus palus Leili Utnot teha Läti Rahvuste Foorumil ettekanne eestlaste püüdlustest ja probleemidest Lätis. Et LES oli eelkõige kultuuri- ja haridusselts, asuti sellealast tööd agaralt edendama: 1) alustati eesti keele kursuste korraldamisest, kusjuures õpetajad leiti oma liikmete hulgast; 2) koostati koorilauljate nimekiri, alustati läbirääkimisi dirigendi leidmiseks ning peatselt saabusid Eestist ka palutud noodid; 3) kunstnik Ilmar Kruusilt telliti LES-i sümboolika.

28. jaanuaril 1989 võttis LES aktiivselt osa Läti vähemusrahvuste kultuuriseltside assotsiatsiooni kokkutulekust.

24. ja 25. veebruaril 1989 võõrustas LES Eesti Draamateatri näitlejaid, kes andsid Riias kaks külalisetendust: „Pilvede värvid” ja „Vaikuse vallamaja”. Pärast etendusi korraldas LES ühise piduliku õhtusöögi Eesti Vabariigi 71. sünnipäeva auks. See üritus oli klassikaline väliseestlaste vabariigi aastapäeva tähistamine võõrsil, mis algas kauaoodatud teatrietendusega „Vaikuse vallamaja”, millele järgnes pidulik koosviibimine koos teatrirahvaga ning külaliste tervituste, kõnede, auaadresside vahetamise, õhtusöögi ja tantsuorkestriga.

27. veebruaril 1989 toimunud LES-i juhatuse koosolekul osales ka pedagoog Helle Saceniece. Arutati eesti keele õppe ja eesti kooliga seonduvat ning esitati erinevaid seisukohti:

1. Leili Utno arvates toimuvad eesti keele kursused erinevatele gruppidele korrapäraselt ja kooli avamiseks on loodud head eeldused. Esimeseks tööks oleks korrastada seltsi majas (linna täitevkomitee poolt lubatud 600 m²) õppetöökse ruume ja siis avada kool 1989. aasta septembrist.
2. Helle Saceniece ettepaneku kohaselt oleks võimalus avada eestikeelne klass Riia 58. keskkooli juures.
3. Tõnu Karma väitel oleks eesti kooli avamine Riias utoopia.

Vaatamata eriarvamustele otsustati välja selgitada esimesse klassi astuvate õpilaste arv ja kui selgub, et on üks klassikomplekt õpilasi, avada kool, nimetada see Riia Eesti Kooliks ning esitada ettepanek kinnitamiseks seltsi üldkogule.

12. märtsi 1989 toimunud juhatuse koosolekul osales 6 liiget, kes tõdesid, et asutamiskoosolekul vastu võetud tegevuskava on juba nelja kuuga suures osas täidetud. Ka oli palju noori inimesi end registreerinud seltsi liikmeks. Otsustati kokku kutsuda üldkogu, mis oli valmis endale võtma uusi põhikirjalisi ja ühiskondlikke kohustusi. 17. märtsil 1989 kokkutulnud LES-i üldkogu kuulas ära juhataja Leili Utno aruande, tunnustas tehtud tööd ja tegi ajaloolise otsuse: „*Asutada Riias Eesti kool ja seega luua eestlastele taas võimalus anda oma järeltulijatele põhiharidus emakeeles*”.³⁵ Selle otsusega polnud päri juhatuse liige Tõnu Karma, kes lahkus juhatusest. Tema asemele valiti Verner Troska. Valiti koolikomisjon, mille liikmed asusid suure pühendumusega korraldama Riia Eesti Kooli taasisutamist.

Üldkogu kuulas ära ka Elmar Johansonini ülevaate Riia eesti koguduse ajaloost. Otsustati uuendada Riia eestlaste evangeelse luteriusu koguduse tegevust; valiti koguduse vanemaks Paul Rätsepa ja otsustati jääda Riia Jaani kiriku koguduse juurde. Üldkogu kinnitas kultuurikomisjoni ja korraldatavate ürituste kava: Jakob Hurda luulepäev, seminar lutside ja leivude elust Lätis, kontserdid eesti levi- ja rahvamuusikast.

28. mail 1989 toimunud Balti riikide konverentsil osalesid ka Läti Eesti Seltsi esindajad.

³⁵ „Eestlased Lätis” I raamat. Kirjastus „Välis-Eesti”, Tallinn, 2007, lk. 101

9. juunil 1989 teatas LES-i president Leili Utno: „*Meie taotlus eesti kooli avamise asjus on rahuldatud. 7. juunil 1989 jõustus kohaliku omavalitsuse otsus Riia eesti kooli avamise kohta ja seoses sellega, vastavalt meie avaldusele, oleme vabastatud meie kasutusse antud ruumide eest üüri maksimisest*”.³⁶ Ajalehtedes ilmus LES-i tööpakkumine õpetajatele ja koolidirektorile. Nõusoleku õpetajana tööle asuda andsid Dzintra Kohva ja Urve Aivare. Koolikomisjoni töö käigus selgus, et I klassi tulijaid on isegi kahe klassi jagu. 1989. aasta jaanipäevaks olid olemas kooli avamiseks vajalikud dokumendid ja esimene koolikell seltsi ruumides kõlas taas 20. septembril 1989.

11. novembril 1989 tähistati Riias LES-i taasasutamise esimest aastapäeva üldkoosolekuga, kuhu registreerus 80 liiget. Üldkogu kuulas ära juhataja aruande, mis oli suures osas pühendatud hariduse edendamisele kui ühiskonna taastervenemise võimalusele. Juhatus valis kooli nõukogu, mille ülesanded olid seotud Riia Eesti Kooli ja LES-i juhatuse koostööga erinevates valdkondades.

6. jaanuaril 1991 kokku tulnud üldkogu päevakorras olid LES-i kaheaastase töö ja Riia Eesti Kooli tegevuse aruanded. Juhatus aruandest selgus, et 1989-1990 oli seltsi kultuuritegevus edenenuh hästi. Leili Utno esinemises kõlasid tänusõnad seltsiliikmetele selle eest, et:

- 1) selts võtab aktiivselt osa Eesti Forseliuse Seltsi tööst;
- 2) LES-i segakoor osales 1989. aastal eesti üldlaulupeol Tallinnas;
- 3) võõrustati estofiile Taanist, külalisi Tallinna Teadlaste Majast ja mitmeid kultuuritegelasi Eestist;
- 4) seltsi juures toimuvad eesti, soome ja inglise keele kursused, mis on osavõtjaille tasuta;
- 5) iga kuu esimesel teisipäeval on esinetud Läti Raadio saates „Eesti meel, eesti keel”;
- 6) Ilmar Kruus on lõpetanud LES-i ruumide ümberehituse projekteerimise;
- 7) Kristiine Ducmane on esitanud hea mõtte avada Riia eestlaste muuseum.

³⁶

Samas, lk. 102-103

1991. aasta jaanuari lõpul külastasid Leili Utno ja Urve Aivare Stockholmis eesti kooli, et saada kogemusi eestikeelse hariduse paremaks korraldamiseks.

17. jaanuaril 1991 otsustas LES-i juhatus astuda vastavalt tehtud ettepanekule Tallinnas asuva kultuuri- ja haridusühingu „Põhjala” liikmeks.

Järgmisel juhatuse koosolekul 19. juunil 1991 kuulati ära Riia Eesti Kooli direktori ülevaade õppeaasta tulemustest. Õppeedukuse näitajad olid väga head. Kuid direktor Enn Raja sõnul vajas kool eestikeelse õpikeskkonna paremaks toimimiseks enam eesti keelt kõnelevaid pedagooge. Õppeplaanis võeti muudatuste tegemisel eeskujuna Stockholmi eesti kooli õppekavadest. Arutati ka kooli põhikirja projekti, millesse lisati punkt seltsile aruande esitamise kohta iga õppeaasta lõpul.

20. augustil 1991 sai Eesti taas iseseisvaks riigiks.

Enne uue õppeaasta algust, Eesti taasiseseisvumise järgsel päeval, 21. augustil 1991 toimus LES-i juhatuse koosolek, kus kinnitati Riia Eesti Kooli eelmise õppeaasta tulemuste kirjalik aruanne ja kooli põhikiri.

LES-i korraline üldkoosolek 11. aprillil 1992 kuulas ära juhataja Leili Utno ülevaate juhatuse kolme ja poole aasta pikkusest tegevusest. Liikmed kahtlesid Läti Kultuuriseltside Assotsiatsiooni ettevõtmiste piisavas tulemuslikkuses, kuid siiski otsustati LES-i liikmesolekut selles mitte peatada. Marika Tamm kõneles koosolijatele ilmuva hakkavast LES-i infolehe „Teataja” esimesest numbrist ja palus kaastööga kiirustada. Elmar Johanson kutsus seltsikaaslast üles au sees hoidma eesti keelt ja eesti meelt.

Seltsi esimene infoleht „Teataja”, mis ilmus 1992. aasta kevadel, andis lugejaile teada: *„Läti Eesti Seltsi juhatus kuulutab välja konkursi Lätis tegutsenud eesti seltside arhiivimaterjalide kultuuriajalooliseks uurimiseks. Stipendium on 4000 rubla.”*³⁷ Eesti kultuuripärand Lätis oli 19. ja 20. sajandi vahelisel ajal väga mahukas ning vajab uurimist ja kirjapanekut kas raamatutena või elektrooniliselt. Infolehe „Teataja” toimetus tegi 1992. aastal oma lugejatele ettepaneku kaastööks rubriigis „Mälestusi ja kirjutamata lehekülgi eesti kultuuri-, teadus- ja riigitegelaste elust, kes on olnud seotud Lätiga”.

³⁷ „Eestlased Lätis” I raamat. Kirjastus „Välis-Eesti”, Tallinn, 2007, lk. 114

1992. aasta septembris palus Eesti Vabariigi Välisministeeriumi haldusosakonna ülem, et Leili Utno paneks maha Läti Eesti Seltsi juhataja kohustused ja asuks tööle Eesti Välisministeeriumisse suursaadiku ametikohale. Seltsi juhatus valis LES-i juhatajaks Helene Ilijna, kellele anti üle kogu Leili Utno pädevuses olnud asjaajamine.

27. veebruaril 1993 toimunud LES-i üldkoosolekul soovis juhatus valida uueks seltsi juhatajaks Maire Alksnise, kuid valituks osutus hoopis Pärja Svarpstina. Algasid seltsi keerulised ajad, sest satuti majanduslikesse raskustesse ja domineerima hakkasid grupihuvivid. Kahjuks ei asutatud seltsi ruumidesse Läti eestlaste muuseumi ega arhiivi, paljud liikmed lahkusid seltsist. Üldkoosolekuks on viimastel aastatel kokku tulnud ainult paarkümmend liiget. Riia Eesti Kool lahkus seltsi majast 2004. aasta suvel.

26.-30. juunini 2004 toimusid Riias IX ülemaailmsed väliseesti kultuuripäevad. ESTO 2004 üks eesmärk oli läänes ja idas elavate eestlaste ühendamine kultuuriprogrammi kaudu. ESTO 2004 eel selgus, et LES ei suuda täita kultuuriseltsile omaseid funktsioone ja üritused Riias korraldas Eesti riik, tasudes sinna saadetud taidluskollektiivide ja esinejate kulud.

1.2.6. Riia Eesti Kool vanasti ja tänapäeval

Juba 19. sajandi lõpuaastail alustas Riias tegevust eesti algkool nimega Peeter-Pauli kirikukool. Kuid kool ei andnud eesti lastele piisavalt head emakeeleoskust ja pärast kaheaastast õppeaega tuli õpilastel jätkata teise õppekeelega koolis.

Kohe pärast REHAS-e asutamist otsustas selle juhatus avada Riias uue eesti kooli. 1908. aasta sügisel alustas õppetööd venekeelne, kuid kohustuslike eesti keele tundidega 6-klassiline kool Pardaugavas. Kooli kutsuti tööle õpetajaid Eestist ja esimeseks direktoriks sai Hans Tõllasson. Õpilaste arv koolis kasvas pidevalt: 1908. aastal oli seal 77 õpilast, kuid 1913 juba 116.³⁸ 1915. aastal suleti kool sõja tõttu.

Iseseisva Läti riigi ajal, 20. sajandi kahe- ja kolmekümnendatel aastatel taastus Läti eestlaste ühiskondlik aktiivsus ja ka intensiivne haridustegevus. REHAS-e ning Eesti Vabariigi toetustega taasavati 1922. aasta septembris 4-klassiline eesti põhikool. 1925. aastal anti sellele koolile linna alalise 6-klassilise põhikooli staatus, mis kehtis 1940.

³⁸ Mai Meriste „Eestikeelsetest koolidest välismaal”. Lk. 52. V Välis-Eesti Kongress. 01.07.2004 Tallinn. Ettekannete kokkuvõtted. Koostaja Leili Utno. Välis-Eesti Ühing. Euroülikool. Tartu Ülikooli Välis-Eesti Uuringute Keskus

aastani. Tolleaegne Läti haridusseadus tagas riikliku toetuse kohustusliku kuueklassilise hariduse omandamiseks ka rahvusvähemuste koolides.

Koos sündide langusega vähenes ajavahemikus 1925-1937 eesti õpilaste üldarv Lätis 566lt 334ni. 1930/1931. kooliaastal õppis erinevates Läti õppeasutustes 598 eestlast, samas 20 eestlast Läti Ülikoolis ja 2 Läti Konservatooriumis.³⁹ 1938. aastal oli Lätis neli eesti üldhariduslikku kooli, kus õppis kokku 103 last ja töötas 11 õpetajat. Seega, vähem kui 1/3 eesti lastest käis eesti õppekeele koolis.

1940. aastal toimunud riigikorra muudatuste tõttu jäi alles ainult kaks eesti kooli: Alūksnes ja Vana-Laitsnas. 1940/1941 õppis esimeses 45 last ja Vana-Laitsna 6-klassilises koolis 40 õpilast. Eesti õpilaste üldarv Lätis 1941/1942. õppeaastal oli 215, kellest ainult 63 sai haridust emakeeles.

Okupatsiooniaastatel tehti lõpp Läti eestlaste kultuurhariduslikule tegevusele ning eesti koolid Riias ja mujal Lätis suleti. Alles 80ndate aastate lõpul, Balti riikide taassünni lävel loodi aktiivse Läti intelligentsi toel soodsad tingimused koolitöö taasalustamiseks vähemusrahvuste emakeeles. Esimeste kooliloojate hulgas olid ka eestlased.

11. novembril 1988 asutasid Läti eestlaste suurogule kokkutulnud Läti Eesti Seltsi kui REHAS-e õigusjärglase. Uue seltsi esimene president Leili Utno oli Riia Eesti Kooli taasloomise algataja ja teostegija. Juba 1. septembril 1989 alustas kaks klassi 6-7aastaseid lapsi (32 õpilast)⁴⁰ õppimist Riia Eesti Koolis. Eesmärk oli taastada Lätis elavate eestlaste kultuurautonoomia ja kooli ülesandeks oli õpetada eesti keelt, tutvustada lastele eesti kirjandust, muusikat, ajalugu ja kultuuritraditsioone.⁴¹ Õppeprogrammide koostamisel arvestati Lätis kehtivaid nõudeid, eesti keele ja koduloo õpetamisel kasutati Eesti koolide õppekavasid. Kool alustas tööd Läti Haridusministeeriumi alluvuses ja majanduslikul toel.

1992. aastal sai kool alalise 9-klassilise õppeasutuse staatuse. Direktoriks määrati Enn Raja ja õppealajuhatajaks senine eesti keele õpetaja Urve Aivare. Esmakordselt akrediteeriti kool 1994. aastal, seejärel 1998. aastal, mil õppeasutus tunnistati põhikooli nõuetele vastavaks.

³⁹ J. Kronlīns. Latvijas skolas 1930./31 m.g., 1931.-Sept.-195 lpp.

⁴⁰ Mai Meriste „Eestikeelsetest koolidest välismaal”. Lk. 53. V Välis-Eesti Kongress. 01.07.2004 Tallinn. Ettekannete kokkuvõtteid. Koostaja Leili Utno. Välis-Eesti Ühing. Euroülikool. Tartu Ülikooli Välis-Eesti Uuringute Keskus

⁴¹ Riia Eesti Kooli tutvustav reklaamvoldik

Kooli tegevuse peaesmärgiks oli ja on ka täna uuendada ning tugevdada eestlaste kultuuriidentiteeti, kuid õppida võivad seal ka teistest rahvustest lapsed, keda huvitavad eesti keel, kirjandus, ajalugu ja etnograafia. Esimestes klassides toimub õppetöö eesti keeles, kuid alates 5. klassist läti keeles, kusjuures erinevate ainete käsitlemisel antakse lisateadmisi Eesti kohta: läti kirjanduse tundides tutvutakse ka eesti kirjanike teostega ja eesti rahvaluulega, ajalootundides tegeldakse ka eesti ajaloo allikatega ja kodumajanduse tundides eesti etnograafiaga. Koolis tegutseb laste- ja mudilaskoor, *rocken-roll*'i ring, kunstiring, kohustuslik on algastmes eesti rahvatants. Traditsiooniliseks on kujunenud jõulude, mihkli-, mardi-, vastla-, emakeele- ja emadepäeva tähistamine. Kevadel korraldatakse jüriöö maastikujooksu.⁴² Eesti keele õpetamine Riia Eesti Koolis järgib põhimõtet, et algklassides omandatakse kõnekeel, vanemates klassides süvenetakse eesti keele grammatikasse. Õpetamisel arvestatakse sellega, et enamik õpilastest on läti lapsed, kel puudub isiklik suhe Eestiga, kuid ometi on huvitatud naaberriigi keelest ja kultuurist. Keeleõppe eesmärgil käiakse Eestis ekskursioonidel ja suvelaagrites, samuti korraldatakse külaskäike Eesti koolidesse. Iga aasta 24. veebruaril tähistatakse koolis Eesti Vabariigi iseseisvuspäeva. Õpilased on selgeks saanud eesti rahvatantse ja laulavad koolikooris eesti laule. Nagu humanitaarse kallakuga koolile kohane, õpitakse ka inglise ja vene keelt. Riia Eesti Kool on mõnes mõttes unikaalne, sest niisuguste eesmärkide ja tavadega õppeasutus väljaspool Eestit töötab veel ainult Stockholmis.

Alates 1995. aasta sügisest on Riia Eesti Kooli õpilased välja andnud oma ajakirja „Lühilood“, kus kirjutatakse eesti ja läti keeles oma koolist ja riigist, aga ka maailmasündmustest, lisaks veel nali ja reklaam.

24. oktoobril 1996 külastas Eesti president Lennart Meri koos abikaasaga Riia Eesti Kooli.

1999/2000. õppeaastal oli 1.-12. klassis 130 õpilast ja nende arv on pidevalt kasvanud.⁴³ 2001. aastal anti akrediteerimise tulemusel Riia Eesti Koolile keskkooli staatus ja 2003. aasta septembris, esmakordselt Läti eestlaste haridustegevuse ajaloos, avanesid ka Lätis eesti keskkooli ukсед. Direktoriks sai õppealajuhataja Urve Aivare ja Eesti

⁴² Samas

⁴³ Mai Meriste „Eestikeelsetest koolidest välismaal“. Lk. 54. V Välis-Eesti Kongress. 01.07.2004 Tallinn. Ettekannete kokkuvõtteid. Koostaja Leili Utno. Välis-Eesti Ühing. Euroülikool. Tartu Ülikooli Välis-Eesti Uuringute Keskus

haridusministeeriumi kumul on sinna neljaks aastaks tööle asunud eesti keele õpetajana Sirje Prik. Praegu töötab koolis 24 õpetajat, samuti sotsiaal- ja eripedagoog, logopeed ja psühholoog. 2003/2004. õppeaastal õppis Riia Eesti Keskkoolis üldharidusliku programmi alusel 151 õpilast.⁴⁴ 2004/2005. õppeaastal oli Riia Eesti Keskkoolis 138 õpilast.⁴⁵

2004. aastal lõpetas Riia Eesti Keskkooli esimene lend.

30. novembril 2004 asutati Riia Eesti Keskkooli Toetajate Selts, mille eesmärk on toetada kooli 1) õppekava eesmärke, 2) tehnilise baasi moderniseerimist ja 3) õpilassõbraliku keskkonna loomist. Seltsi juhatus, mille esimeheks on Läti Põllumajandusülikooli professor Andres Tuherm, tegutseb aktiivselt. Toetusselts on aidanud koguda annetusi kooli spordiplatsi remondiks, korvpalliinventari ostmiseks ja looduslookabineti sisustamiseks. 2004/2005. õppeaastal koguti raha projektile „Eesti rahvakunst”. Selles osalesid ka õpilased, kes Eestist saabunud asjatundjate abiga tegid eesti rahvapille ja valmistasid ette kontserdiprogrammi. Koolil õnnestus kogutud rahaga hankida muusikatundides vajaminevaid pille.

Regulaarselt on õpilased osalenud rahvusvahelises suvelaagris Karepal, samuti käiakse suvelaagrites Põlvamaal ja Audrus. Heaks tavaks on saanud koostöö Eesti koolidega: 2004. aastal osalesid 8. , 9. ja 11. klassi õpilased rahvusvahelises projektis „Rakvere ühendab”, kus õppurid Soomest, Norrast, Saksamaalt ja Lätist tutvusid Rakvere gümnaasiumis lähemalt eesti kultuuri ja ajaloo. Riia õpilaste eesti keele oskus hinnati heaks. 2006. aasta kevadel külastasid Riia Eesti Keskkooli 9. klassi õpilased Tartu lütseumi, kus järjekordselt pandi proovile oma eesti keele oskus. Kogemusi on vahetatud õpetajatega Tallinnast, Viljandist, Tartust ja Hiiumaalt.

Lähtuvalt teooriast otsib käesolev magistritöö vastuseid järgnevatele uurimisküsimustele:

1. Kuidas sai alguse Lätis tehtav noorsootöö? Kirjeldage palun tehtud noorsootööd.
2. Mis oli noorsootöö põhieesmärgiks? Mis oli noorsootöö sisuks ja milliste vahenditega seda tehti? Tooge palun mõni konkreetne/tüüpiline näide noorsootöö kohta.

⁴⁴

Samas

⁴⁵

Riia Eesti Kooli tutvustav reklaamvoldik

3. Kes olid põhilised noorsooga tegelejad? Kes ja kuidas toetas noorsootööd?
4. Millist rolli omas noorsootöö eestlaste kogukonnas?

2. PEATÜKK: UURIMUSE METOODIKA

2.1. UURIMISMEETODI VALIK JA PÕHJENDUS

Käesolevas magistritöös kasutatakse kvalitatiivset uurimismeetodit. Kvalitatiivne meetod otsib sotsiaalse fenomeni mõistmiseks vastuseid reaalsest maailmast ja võimaldab tunda õppida sotsiaalset maailma eesmärgiga saada uusi teadmisi.⁴⁶ Autor valis kvalitatiivse meetodi, sest sellega on võimalik uurida, milliseid tõlgendusi annavad inimesed ühiskonna erinevatele nähtustele (käesoleva magistritöö puhul noorsootööl vähemusrahvuse kogukonnas), samuti seda, kuidas need, kellel on kogukonna noorsootöoga kogemusi, neid tähendusi kujundavad või konstrueerivad. Kvalitatiivse meetodi põhiküsimused on *Kas?/Mis?* ja *Kuidas?*⁴⁷

Kvalitatiivne fenomenoloogiline meetod kirjeldab indiviidi isiklikku kogemust mingi sotsiaalse nähtuse tunnetamisel, kuidas ta seda teadvustab ja tõlgendab ning hiljem kasutab.⁴⁸ Fenomenoloogiline uuring kirjeldab hulga inimeste sarnaste kogemuste tõlgendusi ning uurib teadvuslikke struktuure kogemustes.⁴⁹

Fenomenoloogia võimaldab piiritleda, mida antud kogemus tähendab inimestele, kes on seda läbi elanud, ning luua sellest üksikasjalik seletus. Niisugusest individuaalsest kirjeldusest tuletatakse üldisemad ja universaalsemad tähendused.⁵⁰ Seega võimaldab fenomenoloogia siseneda indiviidi maailma, näha ja kogeda seda nii, nagu tema seda teeb.

Kvalitatiivse uurimise käigus saadakse informatsiooni andmete analüüsi ja interpretatsiooni abil. Sotsiaalset maailma käsitletakse holistlikult, interaktiivse, keerulise süsteemina, mitte diskreetsete muutujatena, mida saaks statistiliselt mõõta.⁵¹ „Nähtuste omadused ja tähendused ilmuvad, muutuvad ja kaovad inimeste kollektiivse tegevuse käigus. Nad on alati seotud koha ja ajaga – kontekstiga.”⁵² Nähtuste

⁴⁶ Frykman, J.; Gilje, N. (2003). *Being There: New Perspectives on Phenomenology and the Analysis of Culture*. Lund: Nordic Academic Press

⁴⁷ Strauss, A.; Corbin, J. (1990). *Basics of Qualitative Research*. Sage Publications

⁴⁸ Rossman, G.R.; Rallis, S.F. (1998). *Learning in the Field*. Sage Publications

⁴⁹ Creswell, J. W. (1998). *Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing Among Five Traditions*. London: Sage Publications

⁵⁰ Samas

⁵¹ Rossman, G.R.; Rallis, S.F. (1998). *Learning in the Field*. Sage Publications

⁵² Strömpl, J. (2004). *Kvantitatiivsete meetodite kasutamise võimalustest sotsiaaltöö uurimisel*. // Sotsiaaltöö 2/2004

muutlikkus viitab sellele, et omadused ei sõltu nähtusest iseenesest, vaid sellest, kuidas osalejad neid kogevad ja hindavad. Autor valis kvalitatiivse meetodi ka seetõttu, et see võimaldab saada teavet kvantitatiivselt raskesti või mittemõõdetavatest isiklikest kogemustest ja arvamustest.

2.2. VALIM

Valimiks on Riias elavad-töötavad eestlased, kellel on kokkupuude noorsootööga: Leili Utno (Läti Eesti Seltsi president 1988-1992, Eesti saadik Riias pärast Eesti taasiseseisvumist, raamatu „Eestlased Lätis” koostaja-peatoimetaja, Läti Eesti Seltsi auliige), Urve Aivare (Riia Eesti Kooli direktor), Aiva Plauca (õpetaja Riia Eesti Koolis), Helmi Naburga (Riia Eesti Kooli sekretär).

2.3. UURIMISKÄIK

Vajalike andmete kogumist alustas töö autor kirjaliku pöördumisega Eesti saatkonna poole Riias, soovides saada Läti Vabariigi integratsioonipoliitikat puudutavaid materjale. Viisasekretär saatis kehtiva tööseaduse ning integratsiooni puudutavad küsimused edastati Integratsiooni sekretariaadile. Vastus tuli ühiskonna integratsiooni asjade sekretariaadi vähemusrahvuste talituse vanemreferendilt ning see sisaldas materjale ja viiteid vähemusrahvuste õiguste ja integratsioonipoliitika kohta. Edasi tutvus uurimuse kirjutaja saadud materjalidega ning valis välja vajaliku. Raamatukogust laenutas töö autor koguteose „Eestlased Lätis”, kust sai teavet eestlaste kogukonna kujunemise ja tekkimise ajaloost Riias kuni tänapäevani. Valmisid esialgsed ülevaated eestlaste kui vähemusrahvuse kogukonna kujunemisest ning Läti Vabariigi seadustest, mis puudutavad Lätis elavaid vähemusrahvusi ning integratsioonipoliitikat. Lisaks pöördus töö autor kirjalikult Välis-Eesti Uuringute Keskuse poole, küsimaks andmeid tehtud uuringute kohta Riias elavatest eestlastest. Sealt soovitati pöörduda nii Leili Utno poole kui ka teist korda Eesti saatkonda Riias, kust vastas Pärja Svarpstina (Läti Eesti Seltsi esinaine 1993-2005, ESTO 2004 peakorraldaja Riias, Läti Eesti Seltsi juhatuse liige). Temalt sai töö autor teiste eestlaste kontaktandmed, kes hetkel on Riias seotud eestlaste kooliga, korraldavad noorsootööd, teostavad või tegelevad eestlaste kogukonna vaba aja sisustamisega (üliõpilaste ning ärimeeste iganädalane kokkusaamine). Järgnevalt pöördus töö autor kirjalikult Leili Utno poole, saamaks vajalikku

informatsiooni; Urve Aivare poole, kes on Riia Eesti Kooli direktor, ning Joel Kalviku poole, kes organiseerib igal kolmapäeval noorte ärimeeste ja eesti üliõpilaste kohtumisi. Kirjale oli lisatud küsimustik, mis oli koostatud lähtuvalt töö eesmärgist ja selles paluti põhjalikku ülevaadet noorsootöölasest tegevusest: algusaastad, põhieesmärgid, sisu, kasutatavad vahendid, põhilised tegijad ja toetajad, roll eestlaste kogukonnas. Lisaks pöördus töö autor kirjalikult Roosil Verendel Nybergi poole, kes on Riia Ülikoolis arstiteaduskonna üliõpilane. Kirjale lisati küsimustik ning paluti ka võimalust kokkusaamiseks. Samal päeval kirjutas uurimuse autor veelkord Urve Aivarele ning pakkus välja kohtumise Riias. Taaskord pöördus töö autor kirjalikult Läti ühiskonna integratsiooni asjade sekretariaadi vähemusrahvuste talituse vanemreferendi poole, et saada lisainformatsiooni Läti Vabariigi vähemusrahvusi puudutava seadusandluse kohta I ja II maailmasõja ning Nõukogude Liidu ajal. Samal päeval saatis töö autor kirja ka Teadus- ja Haridusministeeriumis töötavale Maie Sollile, et saada infot Riias Eesti Koolis töötanud õpetajate kohta, kes on tänaseks Eestisse naasnud, et võimalusel nendega kohtuda ning saada vajalikku täiendavat informatsiooni. Töö autor käis Riias kohtumas Urve Aivarega. Samal päeval õnnestus intervjuuerida ka Riia Eesti Kooli õpetajat Aiva Plaucat ning sekretäri Helmi Naburgat. Leili Utnolt tuli uurimisküsimustele kirjalik vastus.

Andmete analüüsimiseks kasutas autor andmete avatud kodeerimist ning need esitatakse kirjeldustena, andmete töötlemiseks kasutati temaatilist analüüsi.

3. PEATÜKK: ANDMETE ESITUS, ANALÜÜS JA ARUTELU

Järgnevalt esitatud andmete esituses esineb mõttekordusi, kuna vastajate käsitletud teemad on omavahel läbi põimunud ja seetõttu raskesti eraldatavad. Näited kirjalikust vastusest või intervjuudest on ära toodud kaldkirjas.

Kuidas sai alguse Lätis tehtav noorsootöö?

Riia Eesti Koolis, mis asutati REHAS-e eestvõtmisel 1908. aastal eesmärgiga säilitada rahvuslust ja kasvatada noorsugu, algas koordineeritud noorsootöö. I maailmasõja järgsetel aastatel ei olnud eestlastel Riias vähemusrahvuse staatust ning õigusi. Samas omasid koolid autonoomiat ning see võimaldas eestlastel jätkata tööd noortega ning säilitada suuresti rahvuslikkust. Kool on identiteedi päästja, sest ta saab varakult mõjutada noort inimest, saab suunata tema mõtteid oma päritolu tähtsusele ning köitva tegevusega panna teda tihemini mõtlema oma juurtele ning traditsioone säilitama, võimalusel ka edasi kandma. Noorsootöö korraldamine muutus lihtsamaks, kui vähemusrahvuste koole hakati finantseerima riigi eelarvest. See lõi soodsa pinnase edasiseks tegutsemiseks ja arenemiseks. Nõukogude võimu ajal peatati igasugune vähemusrahvuste noorsootöö, sest sotsialistlik ideoloogia ei väärtustanud etnilisi rahvusgrupe, kes ei soovinud suurrahvaga assimileeruda. Tahe vähegi säilitada oma identiteeti oli aga nii tugev, et mõned aastad enne Läti taasiseseisvumist pidas Läti Eesti Selts vajalikuks avada uuesti Riia Eesti Kool, mis võimaldas jälle alustada koordineeritud noorsootööd. Kuna Läti Vabariigi seadused toetasid kindlalt vähemusrahvuste õigust säilitada oma identiteet, said eesti keelt ja kultuuri tähtsustavad pered aasta-aastalt üha enam saata oma lapsi kooli, kus väärtustati eestlusele omast ja suhtuti lugupidavalt eesti kultuuripärandisse.

Kui sada aastat tagasi poleks asutatud vähemusrahvusest eestlastele kooli – just koolid on aga seltside kõrval rahvuse identiteedi päästjad – ei oleks ilmselt saanud 2008. aastal Riia Eesti Koolis esitada õpetajatele küsimust noorsootöö kohta. Samas, et jõuda 1980-ndate aastate tegevuse mõistmiseni, oli vajalik anda töös ülevaade seadusega sätestatud õigustest, mis võimaldasid ja soodustasid noortega läbiviidavate ürituste organiseerimist.

Noorsootöö üheks vormiks oli koolide asutamine. Rahvuse säilitamisel omab emakeelse kooli olemasolu suurt tähtsust.⁵³ Suuresti varieerus õppekavade sisu ja see olenes kohapealsetest oludest – millised õppevahendid olid kättesaadavad ning milliste oskuste ja teadmistega olid õpetajad. Vaatamata võimaluste kesisusele ning õpetajate professionaalse taseme erinevusele, oli eesti kooli tase siiski kõrge ning lapsed, kes seal oma haridusteed alustasid, said omandatud teadmise ja oskustega ka edaspidi oma õpinguid jätkata. Kooli püüdeks on noortele tutvustada eestluse sihte ja traditsioone ning tuua neid eesti ühiskonnale lähemale positiivsete väärtushinnangute rõhutamisega. Koolisüsteemi ülesandeks oli noortele eesti keele õpetamine nii kõnes kui kirjas, eesti rahva saatuse jälgimine, rahvusliku identsuse tugevdamine. Seega, kui Läti eestlased olid loonud oma kogukonnale võimaluse hariduse omandamiseks, sai hoo sisse ka noorsootöö.

„Niisiis, 89-ndal aastal otsustati taasavada Eesti kool ja siis sellest hetkest alates ma olengi selle kooli tööga tegelema ja nende noortega, kes siis meie koolis õpivad, siis nendega, siis olen ka seotud olnud. ----- ... alustasime nii, et olin esimese klassi juhataja, õpetasin kõiki aineid, mis algklassides õpetama peab. Peale selle olin lastega pealelõunal ka koos, nii kaua kuni lapsevanemad siis järgi tulid. No ja siis kõik klassiväline tegevus samuti. See tähendab seda, et ekskursioonid ja... -----

„Lätis taasalustati 1988.a. novembris eestlaste kogukonna ühendamis/organiseerimistööd, mille üks ja olulisem osa oli eesti päritolu noorte leidmine ja nende eestlusega seotud huvi väljaselgitamine.”

Kirjeldage palun tehtud noorsootööd.

1990-ndate aastate noorsootöö erinevate tegevuste kaudu sooviti viia lasteni väärtused, mida eestlased on alati rõhutanud: laul ja tants. Noorsootöö toimus põhiliselt huviringides, koolitöö mitmetes vormides ning ekskursioone ja laagreid korraldades: ekskursioonid olid selleks, et noored näeksid Eestit, tutvuksid selle kultuuri ja ajalooga, õpiksid seda reaalsuses tundma, saaksid kogemuse. Kõikvõimalike huviringide eesmärgiks oli tutvustada, säilitada ja edasi anda traditsioone, kultuuri ja tavasid.

⁵³ Vakhtin, N. (1997). *Mixed languages, mixed cultures, and ethnic identity*. // Synak, B.; Wicherkiewicz, T. (ed.) *Language minorities and minority languages: in the changing Europe*. Gdansk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdanskiego

Üritused on aidanud süvendada ühtekuuluvustunnet, sest koos on jagatud rõõme ja õnnestumisi. Samas on ühised ettevõtmised andnud palju võimalusi sõprussidemete sõlmimiseks. Nii Eesti Vabariigi aastapäeva kui ka eesti rahvakalendri tähtpäevade üritused olid kantud eesti vaimust ja traditsioonidest – iga tegevusega püüti lapsi ja noori siduda eesti rahvustundega. Noorsootöö kandvaks ideeks oli kindlasti Eesti ja eestluse järjepidevuse hoidmine ja edasi andmine.

Päris algul ei olnud meil ühtegi huviringi, aga tasakesi me saime võimaluse rahastada rahvatantsuringi ja koori ja siis kui mul lapsi juba piisavalt palju koolis oli, ma täpselt ei mäleta, palju neid siis võis olla umbes sellel hetkel, kui me siis lastekoori käima panime ja rahvatantsuga tegelema hakkasime. Meil oli ainult kaks klassi alguses ja siis lihtsalt kõik need asjad olid nii uued ja minu meelest me olime üks 2-3 aastat töötanud, kui me hakkasime koorilaulu ja rahvatantsuga tegelema. Sest inimesi ju ka kohe päevapealt ei olnud ja algul siis tegeleski rahvatantsuringi juhendamisega meie endine koolidirektor Enn Raja. Tema õpetas siis lastele rahvatantsu ja juhtis koolitööd. Ja koori, koorilauluga tegeles siis muusikaõpetaja. ----- ... peale selle siis on meil muidugi teisi huviringe ka koolis olnud ja on, need on muutunud aegade jooksul, aga me oleme nii päris kaua aastaid lastele võimaldanud õppida näiteks rock'n'roll'i tantsimist. -----

... me oleme väga palju lapsi püüdnud viia Eestisse, ekskursioonidel käime me ainult Eestis, nii et praegu on juba nii, et kui lapsed on 9-ndasse klassi jõudnud ja kevad kätte jõuab ja me hakkame mõtlema, missuguse marsruudi me jälle valime, siis vahel lapsed ütlevad: „Jälle Eestisse! Me oleme seal igalpool juba käinud.” ----- No me käime kõikvõimalikes huvitavates kohtades, mis on seotud mingi kirjanike või luuletajate või kultuuritegelaste eluga ja tööga. Ja siis me käime ka ilusates kohtades lihtsalt, oleme käinud Saaremaal mitu korda, mitu korda Hiiumaal, Tallinnas väga palju kordi, Pärnumaal, Pärnus, Vargamäel, Põhja-Eestis oleme käinud Pankrannikut vaatamas ja kõiki neid teisi kohti ka, Peipsi järve ääres oleme käinud, Võrumaal mitu korda. ----- ... minu meelest juba ligi 10 aastat on lapsed käinud Karepal laagris... ----- Siis on meil väga kaua aastaid tegutsenud kunstiring. Üksvahe oli näitering, praegu hetkel ei ole. Siis oli meil, on meil, mitu-mitu aastat juba tegeleb inglise keele ring. Siis peale

selle käivad meie lapsed keelelaagrites, mille organiseerijaks või korraldajaks on Integratsiooniamet.”

Kui ESTO soov oli läänes ja idas elavate eestlaste ühendamine kultuuriprogrammi kaudu, siis Ülemaailmsete Noorte Eestlaste Päevade eesmärk oli kokku kutsuda eestlasi üle Nõukogude Liidu, et tutvuda Krimmis elavate eestlaste ja nende igapäevaeluga. Siit järeldub, et NSVL-i piires soovisid eestlaste kogukonnad sidemeid hoida ja üksteist toetada, nii nagu seda tegid ka välismaal olevad eestlased.⁵⁴ Paraku aga ei saanud nad omavahel suhelda, sest elati nn raudse eesriide taga.

„See oli 91-sel aastal, need olid ülemaailmsed noorte eestlaste päevad. Oli selline märk: katuse all kolm muna. Seal välisma eestlased, no see oli nii: ida-, lääne- ja siis kodumaa-eestlased. Olid 90-ndad, 80-ndate aastate lõpul. Ja see oli, kui ma ei eksi, mingisugune kolmas juba see aasta vist siis, sest läänes oli olnud, Eesti läänes ja siis oli nagu ida pool. Siis me käisime eestlaste külas Krimmis, Abhaasias. No ja siis oli igast, siis oli veel Nõukogude Liit ja igas sellest noh vabariigist oli kaks noort nagu. Kõik oli nii juhtus, kõik ühevanused, olid 22-aastased, olid kõik seal. Ja siis olid Lätist oli kaks, Leedust olid kaks, Leningradist, Moskvast, kahekesi olid, Siber oli ka midagi, ma ei mäletagi, kes oli veel. Eestist oli ka muidugi rohkem ja oli väga palju, olid siis välismaa nagu neid eestlasi: Kanadast ja Austraaliast ja Rootsist ja Norrast ja igalt poolt sai kokku. Ja see oli selline suurem, kolmepäevane, kolm päeva oli jah, 16.-18. juuni oli. Ja seda siis korraldas läbi Eesti Seltsi, Läti Eesti Selts, nagu selles oli kõiges siis kuidagi koos. ----- Huviringid, no ringid on: inglise keele ring on, on joonistamise ring, on rock'n'roll'i ring, sellised on. Mida veel võiks siin? No siis on sellega seotud siis mingisugused võistlused või siis näitused on, midagi ja esinemised ja. ----- No jüriöö jooks, ega seal on meil ka kõik seotud Eestiga.”

Mis oli noorsootöö põhieesmärgiks?

Oma rahva keele ja ajaloo ning kultuuri tundmise kaudu säilib ka väikseim kogukond. See on mäletamise küsimus: kui mäletatakse olnut ja kasutatakse seda olevikus, siis soovitakse ilmselt kõik see ka tulevikku kaasa võtta. Kui noored omandavad vajaduse säilitada oma esivanemate minevik, on rohkem lootust, et rahvus ei kao. Kogukondlikul

⁵⁴ Mervi Rodima. „Võõrsil tehtud noorsootöö kui eestluse hoidja ja kandja.” Magistritöö. Tartu, 2004

noorsootööl oli kaks eesmärki: noortele hariduse andmine ning vabaaja sisustamine. Mõlemat ühendas eestluse hoidmine ja edasikandmine. Prioriteediks oli kindlasti etnilise identiteedi säilitamine: eestlaste kasvatamine. Noorsootöö oli rahvusliku suunitlusega: eesti keele, ajaloo, traditsioonide, kommete elushoidmine ja üleandmine järgmisele põlvkonnale. Võõrsil tehtud noorsootöö eesmärgid lähtuvad esmalt eesti kogukonna poolt vastu võetud eesmärkidest, millest kandvaimaks on eestluse hoidmine ja säilitamine. Eesti kogukonna vaimsust peegeldab alalhoidlikkus, mis hoolitseb kõigi oma liikmete eest. Kui Eestis on noorsootöö tegevus seotud vaid huvialaliselt, esikohale tõstes vaimset arengut, kehalist tublidust ja moraalseid väärtusi iseloomu kujundamisel, siis võõrsil on sellesse põimitud tähtsa komponendina rahvuslik kasvatus. Intervjuudest ja ühest kirjalikust vastusest järeldub, et võõrsil tehtava noorsootöö eesmärgid olid üheselt mõistetavad: olla head eestlased, tutvustades Eestit igal võimalikul juhul; kasvatada mõistvat järelkasvu, et Eesti ühiskond võõrsil saaks olla elujõuline. Samuti püüti eestluse järjepidevust ja sügavust edasi kanda läbi vahetu suhtlemise, milles oli esindatud mitu generatsiooni.

Keel on märgisüsteem, orientiiride süsteem maailmapildi kujundamiseks, suhtlemisvahend ja verbaalse mõtlemise vahend. Keel on ka üks olulisemaid komponente identiteedi, kultuuri, väärtuste ja hoiakute säilitamisel.⁵⁵ Tänapäeva kultuur saab tugineda üksnes süstematiseeritud terminoloogiaga arenenud kirjakeelele, mis funktsioneerib kõigil ühiskonnaelu ja poliitika, teaduse ja hariduse, informatsiooni, kirjanduse, kunstide jne aladel ning omab kõrget mainet nii oma kui ka teiste rahvaste seas. Keelel on palju tahke. Üldiselt võib keele funktsioonid jagada kolmeks: 1) rahvuskultuuri ja teadmiste omandamise, säilitamise ja kasutamise vahend, kus rahvuskeelne kõne on kui rahvuskultuuri eksisteerimise viis; 2) oma ja teiste tegevuse planeerimise ja reguleerimise vahend; 3) teabe vahetamise vahend. Kõigil neil juhtudel on tegemist suhtlemisega, kus keel on suhtlemisvahendiks ja kõne suhtlemisviisiks. Suhtlemist võib omakorda jagada kahte valdkonda kuuluvaks: ühiskondliku elu ehk töösfääri ning isiksuse sfääri kuuluvaks. Ühiskondliku elu ehk töösfääris on keele funktsiooniks töö ja tegevuste korraldamine, käskude ja teabe edastamine ning tööalane suhtlemine kollektiivis, aga ka tööalane aruandlus. "Isiksuse vallas osutuvad keele funktsioonid palju mitmekesisemaks: mõistelise mõtlemise täpsete operatsioonide võime, pidev õppimine ning mõistete sisu ja hulga täiendamine. Just see tagab isiksuse

⁵⁵ Uriel, W. (1967). *Languages in contact: findings and problems*. The Hague: Mouton & Co

pideva vaimse arenemise. Isiksuse sfääris on keelel ka intiimsemaid tahke. Keel on inimese era- ja intiimelu vahend. Inimsuhted, armastus, laste kasvatamine – see kõik teostub keeles ja keele vahendusel ning ei ole sugugi ükskõik, kas keeleline väljendus on nendes valdkondades täpne, peen, läbitunnetatud ja varjunditerikas või ajab lihtsalt kuidagi asja ära. Isiksuse emotsionaalse arengu ja tasakaalu jaoks on vaja, et tema keeleline eneseväljendus elu intiimsemates sfäärides oleks adekvaatne ja täisväärtuslik.”⁵⁶

Keele sõnavara peab vastama oma ühiskonna vajadustele. Nii püüdsid ka võõrsil elavad eestlased hoida oma emakeelt ning anda seda edasi ka järgmistele põlvkondadele. Nad tegid seda väga järjepidevalt ning hoolikalt.

Võõrsil elavatel rahvusvähemustel on kakskeelsus ainus võimalus säilitamiseks emakeelt, oma kultuuri, oma etnilist ja rahvuslikku identiteeti.⁵⁷ On väga positiivne, et eestlased võõrsil on kakskeelsed, nii nad on säilitanud ja ka säilitavad tulevikus oma keele, kultuuri ja eestlaste identiteedi.

„No see lähtus ikka, see põhieesmärk lähtus sellest, mis oli kooli peamine eesmärk. See oli lastele õpetada siis eesti keelt, võimalikult palju lastele tutvustada Eesti kultuuri ja kultuuriga seotud asju, no etnograafiat muidugi pisut, ajalugu, geograafiat.”

„Noorsootöö põhieesmärgiks oli eesti rahvastiku ajalisele järjepidavusele kaasaaitamine Lätis.”

Selles seisukohas peegeldub Läti eestlaste suurim erinevus läänes elavatest rahvuskaaslastest: kui seal oli eesmärgiks üleüldise eestluse hoidmine, sest nad ei teadnud, kas Eesti saab üldse kunagi vabaks,⁵⁸ siis Lätis sooviti, et eestlased oma asukohamaal ei hääbuks.

Mis oli noorsootöö sisuks ja milliste vahenditega seda tehti? Tooge palun mõni konkreetne/tüüpiline näide noorsootöö kohta.

⁵⁶ Hint, M. (2002). *Keel on tõde on õige ja vale*. Tartu: Ilmamaa. Lk. 50

⁵⁷ Allardt, E. (1977). *Finland's Swedish Speaking Minority*. Helsinki; Gardner, R.C. (1985). *Social psychology and second language learning. The role of attitude and motivation*. London: Edward Arnold

⁵⁸ Mervi Rodima. „Võõrsil tehtud noorsootöö kui eestluse hoidja ja kandja.” Magistritöö. Tartu, 2004

1908 loodud Riia Eesti Kool pööras peatähelepanu eesti keelele. Läti riik kindlustas oma seadustega võimaluse tegelda vähemusrahvustel oma kultuuri säilitamisega, soodustas sellelaadset tööd, erinevad seltsid toetasid üksteise tööd eesmärgiga avardada haridus- ja kultuurialaseid teadmisi. Oma kultuuri viljelemine kindlustab rahva mälu ning olnu mäletamine on kõige olulisem just noorte juures. Igal ajal peeti oluliseks eesti kogukonna organisatsioonide asutamist ning loomulikult tööd laste ja noortega. Vanemad pidasid oluliseks, et nende järeltulijad kuuluksid eesti organisatsioonidesse ning õpiksid eesti koolis ja võtaksid sealsest huvitegevusest kindlasti osa.

„Töö sisuks oli eestikeelse kooli taastamine ja eestikeelse alghariduse võimaldamine eesti päritole lastele ja noortele. Kooli organiseerimine ja eestikeelse õppe kehtestamine Läti riiklike asutustega kooskõlastades ja koostöö vanemate ongi näide noorsoo töö kohta, millest on detailselt kirjutanud K.Ducmane. (koguteoses “Eestlased Lätis”, 2007, Tallinn).”

Kes olid põhilised noorsooga tegelejad?

Noortega tegelesid inimesed, kes ise tundsid selleks kohustust, kelles oli tugevamalt säilinud oma rahva identiteet, kelles oli suurem missioonitunne ning kes julgesid võtta enesele vastutust, kaasates teisi töösse, mis suuresti põhines entusiasmil. Noorsootöö korraldajad tegutsesid suuresti oma heast tahtest, pea kogu tegevus toimus vabatahtlikult ning sageli kasutati ka oma isiklike nappe ressursse. Hoiakuid ja väärtushinnanguid anti järeltulevale põlvkonnale edasi oma isikliku eeskujuga.

„Esialgul ei olnud meil. Kool oli nii väike, et lihtsalt meile ei võimaldatud niisugust töökohta üldse, aga mida rohkem kool suuremaks kasvas, seda suurem vajadus sellise inimese järele tekkis ja praegu hetkel on meil huviala või kuidas te nimetasite seda, huvijuht jah, aga tema töötab ainult poole kohaga.”

„Noorsootöö põhilised tegijad kuulusid Läti Eesti kooli toimkonda, mida juhtis Leili Utno. Koolitoimkonna liikmed olid Urve Aivare, Dzintra Kohva, Kristiina Ducmane, Ilmar Kruus, Karl Kruus, Leo Tiro, Valli Upeniece ja kogu Läti Eesti Seltsi liikmeskond, kes väga optimistlikult suhtusid koolitöö taasalustamiset Riias ja 1989.a. kevadel/suvel töötasid koolimaja ehitustöödel. Abi tuli ka Eesti Haridusministeeriumilt ja Läti Rahvarindelt.”

Kes ja kuidas toetas noorsootööd?

Noorsootööd toetasid seltsid, Integratsiooniamet ja 1989. aastast finantseeris seda ka Läti Haridusministeerium. Eesti riigi toetust ei maininud ükski vastanutest.

„Huviringe on toetanud jah riik. Aga mõned huviringid me oleme ise noh nii omal käel organiseerinud ja siis nende eest on maksnud lapsevanemad ise. Nii et selline võimalus on ka. Aga need, mida riik on tasustanud, on siis rahvatants, koorilaul. ----- Me oleme kirjutanud projekti, kunagi kirjutasime haridusministeeriumisse ja siis me tegime niisuguse projektinädala...”

Millist rolli omas noorsootöö eestlaste kogukonnas?

Noortega tegelemine jättiski eestlaste kogukonna ellu. Vaid tänu sellele, et noortega tegeldi, võime rääkida sellest väikesestki rahvakillust, kes on täna veel Lätis, sest globaliseerumisprotsessid jõuavad iga rahva juurde ning vähemusrahvusi puudutab see eriti. Lapsed ja nooremad inimesed olidki kogukonna eestluse säilimise lootus.

„No ja ikkagi sellepärast, et see on meie kooli tegevuse põhieesmärk, eks ole. Ja noh need eestlased, kes oma lapsed on siia meie kooli toonud, need on ka sellest tööst väga huvitatud.”

„No lihtsalt tuleme kokku ja räägime eesti keeles. Seal on raamatukogu, siis saavad natuke need raamatud seal võtta ja lugeda.”

„Noorsoo ja koolitöö omas eestlasi ühendavat rolli. Lastevanematega koostööd tehes saavutati hea tasemega kooli haridustegevus, millel oli ka ühiskondlik tähendus toonases ärkamisaegses Lätis. Kooli hoidmine oli Seltsi tegevuse põhisuund kuni 2004.a., mil kool lahkus Läti Eesti Seltsimajast.”

4. PEATÜKK: JÄRELDUSED

Eestlased liitusid Lätis – nagu kõikjal mujalgi – ühtseks kogukonnaks, et tunda end kodusemalt võõras ühiskonnas ning säilitada emakeelset suhtlust võõrrahva keskel. Taoline kogukond tagas turvatunde, sest nii oli võimalik kogetud raskustest omavahel rääkida, probleeme arutada ning lahendusi otsida. Kuigi üldkultuuriliselt polnud väljaränne oma kodumaalt šokk, oli võõrriiki minemine ja sealsete tingimustega kohanemine siiski pingutav. Noorsootöö algus ja areng sõltus otseselt riigis valitsevast olukorrast, poliitikast ja suhtumisest vähemusrahvustesse. Uurimusest saab järeldada, et Lätis, täpsemalt Riias ei tulnud eestlastel läbi elada kultuurikonflikti, kuna arusaamad kehtivatest väärtushinnangutest olid uuel asukoha maal nende omadega sarnased.

Käesoleva magistritöö põhjal saab järeldada, et meie rahvuskaaslased kui vähemusrahvus suutsid jääda eestlasteks erinevates olukordades, nad läksid kaasa olemasolevate muutustega, säilitades samas oma identiteeti. Nad suutsid uutes oludes kohaneda, rajada oma kodu, alustada või jätkata õpinguid, teha tööd ja karjääri, luua kodu oma perekonnale.

Probleemiks, mis tuli vähemusrahvusena ületada, oli eesti keele vähene kasutamisevõimalus ning mure emakeele säilimise pärast. Eestlased, järjekindlad ja hariduspüüdlid, suutsid eesti keele alles hoida. Suureks toeks olid muidugi vähemusrahvuste koolide autonoomia ning õigus ja võimalus luua emakeelseid hariduasutusi ja seltse.

Käesoleva magistritöö uurimisküsimustest johtuvalt teeb uurimuse autor võõrsil tehtud noorsootöö andmetest järeldused kolmest aspektist: 1) kuidas seletavad võõrsil tehtud noorsootöö tegijad oma töö sisu ja eesmärki; 2) kuidas (milliste vahenditega) säilitati eestlust (keelt, kultuuri, väärtushinnanguid, hoiakuid); 3) millist rolli omas noorsootöö eestlaste seas.

1. Kuidas seletavad võõrsil tehtud noorsootöö tegijad oma töö sisu ja eesmärki?

Vähemusrahvuste noorsootöö eesmärkideks oli anda emakeelset haridust ning sisustada noorte vaba aega. Võõrsil tehtu sisaldas endas ka traditsioonilisi noorsootöö eesmarke, näiteks tingimuste loomist noorele arendavaks tegevuseks väljaspool perekonda, õpet ja

tööaega, et toetada tema sotsialiseerumist ning soodustada noore kujunemist ühiskonnas toimetulevaks liikmeks. Primaarne oli aga eestluse järjepidevuse tagamine. Võõrsil tehtud noorsootöö eesmärgid sarnanesid võõrsil toimunud eesti kogukonna eesmärkidega, mille sisuks oli eestluse hoidmine ja säilitamine. Noorsootöö kandvaks ideeks võõrsil oli kindlasti eesti järjepidevuse hoidmine ja edendamine.

Võõrsil tehtud noorsootöö eesmärk oli kasvatusliku suunitlusega. Kuna riikliku noorsootöö asemel toimus see etnilise kogukondliku noorsootööna, siis muutus oluliselt võõrsil tehtud noorsootöö sisu, keskendudes eesti etnilise identiteedi hoidmisele. Selleks kasutati eesti keele, ajaloo, traditsioonide säilitamist ja üleandmist järgmisele põlvkonnale.

2. Kuidas (milliste vahenditega) säilitati eestlust (keelt, kultuuri, väärtushinnanguid, hoiakuid)?

Magistritöö andmete analüüsist järeldub, et võõrsil toimus noorsootöö põhiliselt Riia Eesti Koolis, kus õpetati eesti keelt ning tutvustati eesti kultuuri ja traditsioone. Läti Vabariigi suhtumine vähemusrahvuste koolidesse oli periooditi erinev: I maailmasõja eelsel ajal anti vähemusrahvuste koolidele autonoomia, kahe maailmasõja vahelisel perioodil finantseeris riik nende tegevust. Nõukogude Liidu ajal nõudis sotsialistlik ideoloogia tihti koolide sulgemist. Mõned aastad enne Läti Vabariigi taasiseseisvumist sai uuesti avada emakeelse kooli. Seejuures on oluline, et riigi poolt oli olemas rahaline toetus.

Koolides tekkisid laste ja noorte sõpruskonnad, nii soodustas eesti kool ühtekuuluvustunnet ennekõike emotsionaalsete sidemete kaudu. Huviringid koolis ja igakevadised ekskursioonid Eestisse olid peamised eestluse säilitajad ja edasikandjad, sest läbi nende tegevuste oldi pidevalt kontaktis Eesti traditsioonide, tavade, kultuuri ja keelega. Pidev tegevus ei lasknud rahvuslikul identiteedil häbuda. Kui sa suhtled oma emamaa liikmetega (õpetajad Eestist), kui sa saad käia oma esivanemate maal, siis võimalus säilitada oma rahvuslust on märksa suurem, kui neil, kellel puudub sellelaadne otsene kontakt.

3. Millist rolli omas noorsootöö eestlaste seas?

Noorsootöö ärgitas tulema kogunemistele ja üritustele; täitis aega, mil sai rääkida eesti keeles; andis juurde teadmisi Eestist. Kohtumine Eesti Vabariigis elavate noortega

tugevdas ühtekuuluvustunnet ning sisendas neisse uhkust, et vähemusrahvusena on suudetud püsida. Iga ettevõtmine aitas noortele mällu talletada, kes olid ta esivanemad.

KOKKUVÕTE

Käesoleva magistritöö eesmärgiks on uurida ja kirjeldada eestlaste kogukonna noorsootööd Riias: kogukonna teke, rahvusluse säilitamise viisid ja võimalused, noorsootöö koordineerimine ja võimalikkus. Töös otsitakse vastust järgmistele küsimustele: milline oli võõrsil tehtud noorsootöö põhisisu ja eesmärgid; kuidas säilitati oma keelt, kultuuri, väärtushinnanguid, hoiakuid; milliseid võimalusi ja vahendeid on kasutatud noorsootöö edendamiseks; kuidas hinnatakse praegust kogukonna noorsootööd? Samuti soovib autor oma töös välja selgitada, kui laialdaselt toimub vähemusrahvuste kultuurielu seltsides; kuidas sai alguse noorsootöö, mis oli selle eesmärgiks ja sisuks; kes olid põhilised noorsooga tegelejad; kes ja kuidas toetas noorsootööd ning milline roll oli noorsootööl eestlaste kogukonnas.

Käesolevas magistritöös kasutatakse kvalitatiivseid uurimismeetodeid. Uurimuse andmeteks on võõrsil tegutsenud noorsootöötajate isiklikud kogemused ja tõlgendused ning hinnangu andmine oma tööle. Andmete analüüsimiseks kasutas autor andmete avatud kodeerimist ning need esitatakse kirjeldustena, andmete töötlemiseks kasutati temaatilist analüüsi. Valimiks on Riias elavad-töötavad eestlased, kellel on kokkupuude noorsootööga: Leili Utno (Läti Eesti Seltsi president 1988-1992, Eesti saadik Riias pärast Eesti taasiseseisvumist, raamatu „Eestlased Lätis” koostaja-peatoimetaja, Läti Eesti Seltsi juhatuse auliige), Urve Aivare (Riia Eesti Kooli direktor), Aiva Plauca (õpetaja Riia Eesti Koolis), Helmi Naburga (Riia Eesti Kooli sekretär).

Antud uurimusest tulenevad autori arvates järgmised olulised järeldused:

- Eesti kogukonda mõjutas oluliselt noorsootöö, mida püüti igati toetada. Noorsootöö toimus vaid koolis ning see on Läti eesti kogukonna omapära.
- Võõrsil tegutsevas eestlaste kogukonnas tehtud noorsootöö toimus kogukondlikul tasandil, mitte osana asukohamaa riiklikust noorsootööst.
- Erinevaid võimalusi kasutades säilitati ja anti edasi eesti keelt kui eesti tähtsaimat identiteedi kandjat. Selleks loodi Riia Eesti Kool, kus kuni neljanda klassini toimub õpe eesti keeles.
- Võõrsil tehtud noorsootööl on tähelepanuväärne osa eestluse järjepidevuse säilitamisel.

- Vanem generatsioon võtab osa seltsielust ning tegeleb eestluse hoidmisega, noored on kaugenud oma juurtest, sest nemad elavad Riias rohkem lätlaste kui eestlastena.

KASUTATUD KIRJANDUS

Allardt, E. (1977). *Finland's Swedish Speaking Minority*. Helsinki; Gardner, R.C. (1985). *Social psychology and second language learning. The role of attitude and motivation*. London: Edward Arnold

Creswell, J. W. (1998). *Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing Among Five Traditions*. London: Sage Publications

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32000L0078:ET:HTML>

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2000:180:0022:01:ET:HTML>

Eesti Saatkond Riias koduleht: www.estemb.lv/lang_1/rub_1316

„Eestlased Lätis” I raamat. Kirjastus „Välis-Eesti”, Tallinn, 2007

Frykman, J.; Gilje, N. (2003). *Being There: New Perspectives on Phenomenology and the Analysis of Culture*. Lund: Nordic Academic Press

Hint, M. (2002). *Keel on tõde on õige ja vale*. Tartu: Ilmamaa

Kronlīns, J. *Latvijas skolas 1930./31 m.g., 1931.-Sept.-195 lpp.*

Latvijas Valsts Vēstures Arhīvs (LVVA)

Meriste, M. (2004). „*Eestikeelsetest koolidest välismaal*”. V Välis-Eesti Kongress. Tallinn. Ettekannete kokkuvõtteid. Koostaja Leili Utno. Välis-Eesti Ühing. Euroõlikool. Tartu Ülikooli Välis-Eesti Uuringute Keskus

Rodima, M. (2004). „*Võõrsil tehtud noorsootöö kui eestluse hoidja ja kandja*.” Magistritöö. Tartu

Population Registry, Office of the Citizenship and Migration Affairs: www.ocma.gov.lv

Report submitted by Latvia pursuant to article 25, paragraph 1 of the Framework Convention for the Protection of National Minorities, 2006

Riia Eesti Kooli tutvustav reklaamvoldik

Rossman, G.R.; Rallis, S.F. (1998). *Learning in the Field*. Sage Publications

Strauss, A.; Corbin, J. (1990). *Basics of Qualitative Research*. Sage Publications

Strömpl, J. (2004). *Kvantitatiivsete meetodite kasutamise võimalustest sotsiaaltöö uurimisel*. // Sotsiaaltöö 2/2004

Uriel, W. (1967). *Languages in contact: findings and problems*. The Hague: Mouton & Co

Vakhtin, N. (1997). *Mixed languages, mixed cultures, and ethnic identity*. // Synak, B.; Wicherkiewicz, T. (ed.) *Language minorities and minority languages: in the changing Europe*. Gdansk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdanskiego

Võõrsõnastik, 1999, TEA Kirjastus

LISAD

Lisa 1: Palve esseeks/intervjuuks

Hea vastaja!

Pöördun Teie poole abipalvega seoses minu magistritöö uurimusega Tartu Teoloogia Akadeemia juures. Minu töö teemaks on „Eestlaste kui vähemusrahvuse kogukonna noorsootöö Riias”. Töö eesmärgiks on uurida ja kirjeldada eestlaste kogukonna noorsootööd Riias: kogukonna teke, rahvusluse säilitamise viisid ja võimalused, noorsootöö koordineerimine ja võimalikkus. Töös otsin ma vastust küsimustele: milline oli võõrsil tehtud noorsootöö põhisisu ja eesmärgid; kuidas säilitati oma keelt, kultuuri, väärtushinnanguid, hoiakuid; milliseid võimalusi/vahendeid on kasutatud noorsootöö edendamiseks; kuidas hinnatakse praegust kogukonna noorsootööd?

Niinimetatud Lääne asukohamaades elavate eestlaste noorsootööd on uuritud, Läti oma aga mitte, kuigi te olete suurt vaeva näinud, eestlust säilitanud ning rahvuslikku identiteeti edasi andnud. Soovin teha teiega koostööd ning talletada teie tehtu oma magistritöös!

Olen väga tänulik, kui leiate aega ja kirjutate (soovitav pikkus 5-10 A4 lk) oma kogemustest noorsootöö valdkonnas, ning pikemalt peatute järgmistel teemadel:

1. Kuidas sai alguse Lätis tehtav noorsootöö? Kirjeldage palun tehtud noorsootööd.
2. Mis oli noorsootöö põhieesmärgiks? Mis oli noorsootöö sisuks ja milliste vahenditega seda tehti? Tooge palun mõni konkreetne/tüüpiline näide noorsootöö kohta.
3. Kes olid põhilised noorsooga tegelejad? Kes ja kuidas toetas noorsootööd?
4. Millist rolli omas noorsootöö eestlaste kogukonnas?

Kirjutatu palun saata 15. aprilliks 2008 kas elektrooniliselt aadressile karin.ottenson@mail.ee või postiga Videviku 16-34, 10131 Tallinn. Olen igasuguse informatsiooni eest väga tänulik. Ette tänades Karin Ottenson. karin.ottenson@mail.ee 55 548 141